

MAHTI

SANAT JA KUVAT
ETELÄ-SAVON LUKIOLAISEN OSAAMISIDENTITEETISTÄ

Mahti

1. jllek. ominainen (sisäinen) voima, teho, kyky, taito, pystyvyys.

2. valta, mahtavuus.

(Suomen kielen perussanakirja 1992)

MAHTI

Sanat ja kuvat

Etelä-Savon lukiolaisen osaamisidentiteetistä

Mikkeli 2020

Xamk Inspiroi 22

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto
Euroopan sosiaalirahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Juvenia

Tämä kirja on rahoitettu Uusille urille –nuorten työelämätaitojen vahvistaminen hankkeesta (toiminta-aika: 1.1.2019 – 31.3.2021), jota rahoittavat Euroopan sosiaalirahasto ja Etelä-Savon Ely-keskus. Hankkeen päätavoitteena on edistää eteläsavolaisten nuorten koulutukseen ja työelämään kiinnittymistä ja sitä kautta vahvistaa heidän asemaansa ja aktiivisuuttaan työmarkkinoilla ja yhteiskunnassa. Kirja on toteutettu yhteistyössä Mikkelin seutukirjaston sekä Nuorisovalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenian kanssa.

Julkaisusarja: Xamk Inspiroi 22

Toimittanut: Piia-Elina Ikonen & Sari Murtonen

Kirjoittajat: Piia-Elina Ikonen & Sari Murtonen

© Tekijät ja Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

Taitto: Katriina Kaija

Paino: Grano Oy

ISBN: 978-952-344-255-9 (Nid.)

ISBN: 978-952-344-256-6 (PDF)

ISSN: 2489-2475 (Nid.)

ISSN 2489-6764 (verkkójulkaisu)

julkaisut@xamk.fi

“En ole oikein koskaan pohtinut tarkemmin tätä aihetta,
mutta nyt on ehkä ihan hyvä hetki siihen.”

SISÄLTÖ

Lukijalle	5
Kuvittajat äänessä	7
Taustaksi	8
OSA I: Elämäntekstit toimijuuden vahvistajina	14
Mahdin synty	17
Koulutieni	29
Vapaa-ajalla	41
Töihin!	59
OSA II: Osaamisen moninaisuus puntarissa	72
Olen ja mahdan!	75
Selviydyn!	93
Mun learning mindset	101
Voimana vuorovaikutustaidot	115
Vaikuttamisen mahti	127
OSA III: Uraa ja elämää suunnittelemassa	130
Lopuksi	150
Työryhmä	154
Kirjallisuus	155

LUKIJALLE

Tämä kirja kertoo Etelä-Savon lukiolaisen osaamisidentiteetistä, jota kutsumme tuttavallisesti mahdiksi. Lukiolaisten moniääniset tulkinnat omasta kasvusta, osaamisesta, mahdollisuuksista sekä tulevaisuudesta ilmenevät kirjan sanoissa sekä kuvissa ja piirtävät kenties kaaren myös kirjan rakentumisen eri vaiheille. Kuvat ja sanat ovat syntyneet 2019 – 2020 lukio-opintoihin integroituneessa korkeakouluyhteistyössä, jota kuvataan sivulla 10. Vaikka olemme kirjan toimittajina ryhmitelleet ja otsikoineet lukiolaisten tekstejä ja kuvia, toivomme, että sinulla lukijana on mahdollisuus löytää lukiolaisen autenttinen ääni ja tarina luomiemme kehysten sisältä.

Kirja tekee näkyväksi paitsi lukiolaisten osaamista ja potentiaalia, myös aikamme eteläsvolaista nuoruutta. Lukiolaiset värittävät itsensä haluamallaan tavalla näkyviin sanoin ja kuvin melkein jokaisella kirjan sivulla. Tätä reunustaa teoreettinen kehys, jonka avulla tarkastellaan lukiolaisten kertomaa ohjausteoreettisesti ja yhteiskunnallisesti.

Kirjasta tuli myös eräänlainen korona-vuoden ajankuva, joka jakoi projektimme kahteen erilaiseen vaiheeseen tai pikemmin maailmaan. Lukiotyön näkökulmasta voimme jaksottaa ajan jopa kolmeen vaiheeseen:

1. Aikaan, jolloin lukiossa opiskeltiin tavalliseen tapaan lähiopetuksessa. Tässä ajassa ovat syntyneet Etelä-Savon lukiolaisen tekstit osaamisidentiteetistään. Kolmekymmentäviisi tekstiä päätyi tämän kirjan tausta-aineistoksi.
2. Poikkeuslainsäädännön edellyttämään etäopetusjaksoon, joka lukioiden osalta käynnistyi 18.3.2020. Tällöin ensimmäisen vuoden lukiolaiset kuvittivat tämän kirjan mediailmaisun kurssilla etäopetuksessa Savonlinnan Taidelukiossa. Voit lukea lukiolaisten ajatuksia projektista seuraavalta aukeamalta.

3. Elokuussa 2020 palattiin oppilaitoksiin. Lukioiden lähiopetus käynnistyi tavalliseen tapaan uudenaikaisessa ajassa ja samalla tiedostaen, että muutoksia pandemiatilanteen kehittyessä voi oppilaitosarkeen syksyn edetessä tulla nopeasti. Syyslukukauden aikana myös tämä kirja saatettiin valmiiksi.

Voit tarttua kirjaan katkelmittain, osioittain tai lukea sitä kuten romaania. Oletpa opetus- tai ohjausalan asiantuntija, opintopolkusi ensiaskelia tapaileva nuori, vanhempi tai nuoruuden ilmiöistä kiinnostunut lukija, tärkeintä on kuunnella tarkasti kirjaan äänensä jättäneitä nuoria. Heillä on isosti sanottavaa! Vaikka kirja koostuu katkelmista, muodostavat ne piirrosten kanssa yhtenäisen kertomuksen eteläsavolaisen lukiolaisen osaamisidentiteetistä ja mahdin synnystä.

Lämmin kiitos jokaiselle kirjaan äänensä antaneelle lukiolaiselle. Olet huippu juuri sellaisena kuin olet! Kiitos kirjan kuvittajaporukalle, Taikkarin 1. vuosikurssin mediailmaisuuden opiskelijat. Osoititte mahtinne taiteilijoina jo ensimmäisen lukiovuotenne etäopiskelukeväänä. Onnea vuoden 2020 ylioppilaille! Vuotenne ei varmasti ollut helppo erilaisten yhteiskunnallisten muutosten, kuten korkeakoulujen valintauudistuksen tai koronan aiheuttamien haasteiden vuoksi, mutta varmasti mieleenpainuva ja toivottavasti psykologista pääomaanne vahvistava (ks. Taustaksi). Kiitos myös Savonlinnan Taidelukion mediailmaisuusryhmän opettajalle ja tämän kirjan taittajalle Katriina Kaijalle hyvästä ja antoisasta yhteistyöstä. Kiitos Etelä-Savon lukioille, erityisesti opinto-ohjaajille käynnistyneistä nuorten työelämätaitojen vahvistamisen ja uraohjauksen yhteistyöprojekteista. Lopuksi kiitämme vielä kaikkia työtämme sparranneita!

Kirja on kunnianosoitus kaikille Etelä-Savon lukiolaisille ja nuoruudelle.

Piia-Elina Ikonen ja Sari Murtonen

KUVITTAJAT ÄÄNESSÄ

Aluksi oli vaikeaa keksiä mitään ideaa kuvaan, kun korona ja etäopetus valmiiksi painosti ja ärsytti, mutta lopulta siitä juuri sainkin idean että pää räjähtää tähän kaikkeen. Siitä sitten aloin miettimään miten toteutan sen. Siitä sitten tuli uusia vaikeuksia, kun kuva piti tehdä vaikean kautta.

Kuvan tekeminen oli ärsyttävää ja turhauttavaa.

Projektin aloittaminen oli vaikeaa

Aiheet oli ihan kiehtovia, mutta sen valinta oli haastavaa.

Editointi oli mukavaa, vaikka tulikin vähän kiire.

Kotoa käsin tekeminen oli välillä rankkaa.

Kuvan teossa ei ollut mielestäni muuta vaikeaa kun kuvan/idean keksiminen.

Keskittyminen hankalaa ja muu koulussa sekoitti. Stressasi töiden palautus ja idea julkisesta kädenjäljestä.

Ahdistus siitä, kun tuntuu itse tekevän eniten projektin eteen, joten kaikki tuntuu olevan omilla hartioilla. Ei kuitenkaan kehtaa liikaa tehdä, ettei olis liian yksipuolista tai luonut paineita muille.

Ainoa asia, mikä etäkevään aikana piti mielenkiintoa yllä.

Silti se pelko ettei riitäkään.

Kovin yksinkertaista hommaa.

Kivaa

Kuvien keksiminen oli semi vaikeaa haastavaa.

Vaikeaa oli valokuvan ja piirrustuksen yhdistäminen, koska en omistanut kunnollista sovellusta sitä varten. Itse piirtäminen oli helppoa ja hauskaa!

Idea oli vaikea keksiä.

Aluksi mistään aiheesta ei tullut ideaa työhöni.

Lopputuloksen näkeminen sai miut iloiseksi, koska luulin että en sais mitään aikaan.

TAUSTAKSI

Lukiokoulutuksen tavoitteena on tukea opiskelijoiden kasvamista hyviksi, tasapainoisiksi, sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintojen, työelämän, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi koulutuksen tulee tukea opiskelijoiden edellytyksiä elinikäiseen oppimiseen ja itsensä kehittämiseen elämänsä aikana. Lukioiden uusin opetus-suunnitelma määrittelee yhdeksi lukiokoulutuksen tehtäväksi myös lukiolaisten työelämävalmiuksien ja urasuunnittelutaitojen vahvistamisen (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2020). Tätä tavoitetta tukee myös uudessa lukiolaissa (714/2018) mainittu lukioiden ja korkeakoulujen välinen yhteistyö.

Urasuunnittelulla tarkoitetaan yksilöllistä suunnitteluprosessia, jonka avulla opiskelija tulee tietoiseksi omista uramahdollisuuksistaan ja -tavoitteistaan (Kattelus, 2002). Urasuunnittelun käynnistyminen edellyttää ohjausta, joka edistää puolestaan urasuunnitteluprosessissa tarvittavien metataitojen oppimista. Näitä taitoja ovat esimerkiksi tiedon hakeminen opinnoista ja ammateista, yhteiskunnan työelämätilanteen seuraaminen ja työllistymismahdollisuuksien ennakoiminen (Vuorinen & Virolainen, 2017.) Tulevaisuuden työelämätaitoja tai -valmiuksia ovat puolestaan muutoksenhallintaa edistävät metataidot kuten vuorovaikutus- ja tunnetaidot, ongelmanratkaisutaidot, henkilökohtaisen osaamisen kehittäminen, digitalisaatioon liittyvät valmiudet sekä kestävä kehityksen tuntemus (Osaaminen 2035).

Ura- ja työllistymisvalmiuksia voidaan ajatella nuoren yksilöllisenä osaamis pääomana. Valmiuksia ei tule ajatella vain reaktiivisena kykynä vastata työelämän odotuksiin, vaan nuoren omanlaisen elämänuran rakentamisen ja osaamisen kehittämisen kykyinä. (Penttinen & Kärkkäinen, 2020.) Juuri näitä kykyjä, osaamis pääomaa, heijastavat lukio- laisten tekstit osaamisidentiteeteistään tämän kirjan aineistona. Osaamis pääomaa on

kertynyt lukiolaiselle lukion ohella elämänkulun eri konteksteista. Lukiokoulutus itsessään mahdollistaa nuorelle vankan inhimillisen pääoman, tiedoista ja taidoista muodostuvan perustan ponnistaa tulevaan. Osaamista kertyy myös harrastuksissa, kesätöissä tai vaikkapa luottamustehtävissä. Toimijuus näissä non-formaaleissa konteksteissa rakentaa nuoren kulttuurista pääomaa, toimintakulttuurien ja merkitysten omaksumista, metataitoja, jotka ovat siirrettävissä eri yhteyksiin.

Eri verkostojen avulla lukiolainen kartuttaa ja vahvistaa myös sosiaalista pääomaansa, relationaalista toimijuuttaan. Toimijuus on tällöin aktiivista vaikuttamista eri toimintaympäristöihin, jolloin sosiaalisissa verkostoissa syntyvät kokemukset ja käsitykset auttavat nuorta hahmottamaan erilaisia työllistymiseen tai tulevaisuuteen liittyviä vaihtoehtoja sekä navigoimaan urasuunnittelunsa pyörteissä. (Penttinen & Kärkkäinen, 2020; Tomlinson ym. 2017; Penttinen, 2020). Alati muuttuvat olosuhteet ovat yhdenlainen oppimisympäristö, jossa yksilön psykologinen pääoma, kyky sopeutua ja sietää epävarmuutta, resilienssi, sekä kokemus pystyvyydestä rakentuvat (Tomlinson ym. 2017; Penttinen, 2020).

Osaamisidentiteetti rakentuu läpi elämän, sosiaalisen ympäristön ja kokemusten kautta, sekä pohdintoina siitä, kuka olen ja mitä osaan. Osaamisidentiteetin käsite on syntynyt OSATA – Osaamispolkuja tulevaisuuteen – hankkeessa vastaamaan työelämän sekä osaamisperusteisen ammatillisen koulutuksen tarpeita. (Vieno ym. 2017; Jokinen, 2019; Raudasoja & Heino, 2019.) Osaamisidentiteetillä tarkoitetaan hankitun osaamisen lisäksi myös opiskelijan identiteetin muovautumista ja toimijuuden rakentumista, joksikin tulemisesta, mikä ilmentää nuoren identiteettipääomaa. (Tomlinson ym. 2017; Vieno, Helander & Saari, 2017; Raudasoja & Heino, 2019.) Osaamisidentiteetti sopii hyvin myös lukio-opiskelijoiden kasvun, osaamisen monimuotoisuuden sekä vaihtoehtoisten tulevaisuuksien reflektioon ja kuvaamiseen. Lukio-laisten osaamisidentiteettitekstien kautta konkretisoituvat myös nuorten yksilölliset ura- ja työelämävalmiuksien kerryttämiseen liittyvät kehittymistarpeet, joissa lukiolaiset erityisesti tarvitsevat ohjausta ja tukea. (Tomlinson ym. 2017; Penttinen, 2020.)

Eteläsavolaisten lukiolaisten ura- ja työelämävalmiuksien kartuttamisen tueksi on käynnistetty lukion opinto-ohjaukseen integroitava uraohjausyhteistyö Kaakkois-Suomen ammatikorkeakoulun, Nuorisovaltakunnan tutkimus- ja kehittämiskeskus Juvenian ja yhteisöpedagogikoulutuksen kanssa alkuvuonna 2019. Tässä kirjassa olevat lukiolaisten kirjoittamat tekstit syntyivät vuosina 2019 - 2020 eri uravalmennusprosessien aikana tai niiden jälkeen. Kolmekymmentäviisi osaamisidentiteettitekstiä ovat tämän kirjan tausta-aineistona lukiolaisten luvalla. Teksteihin perehdyttiin huolella ja ne teemoiteltiin sekä ryhmiteltiin. Lopulta tekstiosiot muotoutuivat anonyymeiksi mahti-sanoiksi tähän kirjaan kuvaamaan lukiolaisen osaamispääomien moninaisuutta.

Kirjan kuvituksen suunnittelu ja toteutus puolestaan integroitiin Savonlinnan Taidekoulun mediailmaisun opintoihin lukiolaisten työelämäprojektiksi, joka toteutui etäopintojakson aikana keväällä 2020. Toisaalta lukiolaiset ovat toimineet kirjan kuvittajina työelämäprojektiin liittyvän toimeksiannon mukaisesti. Samalla he ovat voineet lähestyä osaamisidentiteettiä omista lähtökohdistaan kuvataiteen keinoin. Kuvat ovat yksilöllisiä taide-teoksia, joista jokainen on syntynyt lukiolaisen oman työskentelyprosessin tuotoksena. Kuvat tuovat kirjan sanoille oman kerroksensa ja jättävät lukijansa rakentamaan mielessään omaa tulkintaa alkuperäisestä tarinasta.

Kirja koostuu kolmesta osasta. Osa I käsittelee elämäntilanteita ja toimijuuden vahvistajina. Siinä lukiolaiset pohtivat elämäntilanteidensa vaikutuksia ja toimintaympäristön merkitystä omaan osaamiseensa ja ihmisenä kasvamiseen. Osa II Osaamisen moninaisuus puntarissa käsittelee itsetuntemusta, kuten tunne- ja itsesäätely- sekä vuorovaikutustaitoja osaamisena. Lisäksi se tuo esille lukiolaisten yhteiskunta- ja vaikuttamisosaamista. Lopuksi osa III Uraa ja elämää suunnittelemassa käsittelee nuorten tulevaisuuden suunnitelmia ja niihin vaikuttavia kysymyksiä kouluttautumisen sekä tulevaisuuden työelämän näkökulmista.

Tutustu omiin kykyihisi
Lisää tietouttasi
Vähennä heikkouttasi
Käytä voimaasi
Suunnittele motivaatio
Ole ylioppilas

Menesty koulussa
Anna kaikkesi
Herää ajoissa
Älä juokse ojissa
Tai pelaa pukukopissa

Nimim. Karviaiskoisit

“Kun mietitään ihmisen osaamisidentiteettiä ja sen ympärille kytkeytyviä asioita, tulee vastaan tilanne jossa joutuu kysymään itseltään. Missä minä olen hyvä? Mitä minä osaan tehdä?”

OSA I: ELÄMÄNKONTEKSTIT TOIMIJUUDEN VAHVISTAJINA

Kirjan ensimmäisessä osassa lukiolaisten teksteistä muodostuu kuva nuoren elämäkulusta ja siinä karttuneesta osaamisesta sekä toimijuudesta. Yksilön aktiiviset valinnat ja toisaalta sosiaalisen ympäristön ja kulttuuris-historiallisen kontekstin muodostama dynamiikka luovat reunaehdot toimijuuden rakentumiselle (Shanahan & Elder, G. 2002). Postmoderneissa urateorioissa lähtökohtana onkin ajatus elämänuran muotoutumisesta vuorovaikutuksessa ja suhteessa toisiin ihmisiin (Vanhalakka-Ruoho 2015, 46).

Toimijuuden muotoutuminen on myös yksilön sisäinen prosessi. Vanhalakka-Ruohon (2015, 43) mukaan toimijuus kehittyy elämänsä aikana kypsymisenä, minäkuvan täydentymisenä ja ammentaen eri rooleista. Tässä on samalla kysymys identiteettien muotoutumisesta (Mäkinen 2015, 120). Elämäkulullisen kuvauksen omasta osaamisidentiteetistä, kerronnallisen identiteettikonstruktion (vrt. Kohler Riessman 2008, 7—8; ks. Hänninen, 1999, 60—61), voi nähdä paitsi muotokuvana itsestä myös narratiivina oman toimijuuden rakentumisesta. Sitä värittävät kokemukset ja tapahtumat, elämän miljööt ja henkilögalleriat (Johansson 2005, 97). Näillä kaikilla voi ajatella olevan paikkansa yksilön identiteetin ja toimijuuden muotoutumisessa.

Identiteettikertomusta voidaan hahmottaa myös nuoren sisäisenä tarinana (Hänninen, 1999). Sisäinen tarina kytkee yhteen menneisyyden ja sen tapahtumat, sekä tulevaisuuden toiveineen tai uhkakuvineen. Niin menneisyyden tapahtumat kuin tulevaisuuden mahdolliset juonikuvat vaikuttavat siihen, mitä nykyhetkestä kerrotaan. Vastaavasti nykyhetken keskeinen sisäisen tarinan juonne valikoi sitä, millaisia seikkoja menneisyydestä mainitaan ja millaisena tulevaisuus piiryy. (Hänninen 1999, 58—59.)

Narratiivit toimivat uraohjauksen keinona tarkastella yksilön elämänsä rakentunutta ymmärrystä itsestä. Niiden avulla on mahdollista käsitellä elämän monenlaisia kokemuksia, mutta myös rakentaa niitä uudelleen ja antaa vaiheille erilainen hahmo sekä muovata niiden saamaa merkitystä. (Savickas, 2012.) Ydinajatuksena on vahvistaa vaihtoehtoisia tarinoita, jotka luovat uudenlaisia näkymiä nuoren elämään (Bruner, 1986 artikkelissa Helander & Seinä, 2005). Tarinoiden rakentamisen, niiden tarkastelemisen sekä uudelleen sanoittamisen avulla nuori voi rakentaa identiteettiään osana elämänsä suunnittelua (Koskela ym. 2020), jolloin siitä tulee nuoren identiteettipääomaa (Tomlinson ym. 2017). Ohjauksen tukemana elämänsä nousee parhaimmillaan vahvan pystyvyyden narratiivi, voimatarina.

Toimijuuden voidaan ajatella rakentuvan paitsi vuorovaikutuksessa toisten ihmisten ja ympäristön myös materiaalisen ja diskursiivisen todellisuuden kanssa (Crossley, 2011 artikkelissa Toiviainen 2018, 38). Diskursiivinen todellisuus tulee lähelle Hännisen (1999, 21) kuvaamaa sosiaalista tai kulttuurista tarinavarantoa, joka osaltaan luo odotushorisonnin nuoren elämänsäpolulle sekä ihmisenä kasvamiselle. Lisäksi sosiaalinen tarinavaranto on peili nuoren osaamisidentiteetin reflektoisuudelle. Kertomuksilla on myös emansipoiva voima. Bamberg (2004) puhuu vastakertomuksista, joilla rakennetaan tietoisesti yhteiskunnan mallitarinoita ja valtakertomuksia vastustavaa yksilöllistä narratiivia. Vastakertomus muodostuu parhaimmillaan nuoren identiteettipääomaksi.

Tarinan syntyyn, osaamisidentiteetin ja toimijuuden muodostumiseen tarvitaan mahtisanoja, toisten ja omia. Elämänmatkan etapit ja kasvun paikat vahvistavat askeleita polulla, josta tulee oma. Saadut rohkaisun sanat ja koettu arvostus kannattelevat elämässä. Inhimillisen kasvun ja kehityksen edellytyksenä on erilaisissa suhteissa oleminen ja toimiminen, relationaalisuus. Itse asiassa on kyse inhimillisen olemisen perusolemuksesta, koska persoonallisuus, minuus ja identiteetit rakentuvat aina toisten ihmisten kautta (Pasanen, 2007). Elämässä ei oteta uutta suuntaa yksin, vaan suhteissa läheisiin ja kaukaisiin merkittäviin toisiin. (Pasanen & Vanhalakka-Ruoho, 2009). Lukiolaisten kerronnasta käy ilmi, miten tärkeitä osaamisen ja identiteetin vahvistajia mahdin kartuttamisen yhteisöt ovat. Perhe, suku ja ystävät, opinahjut, harrastukset ja työelämä, ne kaikki valmistavat elämään ja toimijuuteen siinä ja tukevat kohti tulevaa. Kuten Vanhalakka-Ruoho (2015) vielä toteaa, toimijuus ei ole koskaan perillä, vaan aina matkalla.

MAHDIN SYNTY

Oma minuus, persoonallisuuden piirteet ja mielenkiinnonkohteet, mahdin juuret ovat iduillaan jo lapsuudessa. Lukiolaisten kirjoituksissa elämän varhaisvuosiin tehdyissä kurkistuksissa näkyy jo viitteitä taidoista selviytyä, kuuntelemisen kyvystä tai omista mielenkiinnon kohteista. Oman osaamisen ja persoonallisuuden juuret tunnistetaan, mutta myös kasvu. Miten huikeaa onkaan ollut huomata: minä osaan. Tärkeää on myös se, että joku toinen sanoittaa osaamista, ehkä muistuttaakin siitä matkan varrella. Elämänpolun kokemukset muovaavat ja tukevat perustavanlaatuisella tavalla käsitystä itsestä, omista vahvuuksista ja kehittymistarpeista. Lukiolaiset kuvaavat, miten merkityksellisten ihmisten kertoma, omaksi tuleva tarina yksilön pystyvyydestä, erityisyydestä ja arvosta omana itsenään on elämässä kantava voima. Näihin mahtisanoihin voi tarrautua silloinkin, kun elämä yrittää vakuuttaa muuta.

“Olen oppinut, että ei ole ikää jossa lasta kuuluisi lakata ihailemasta, tai lapsen kuuluisi lakata kokeilemasta.”

LAPSESTA asti olen ollut aika luova ja käsistäni taitava ihminen. En tietenkään ole koko aikaa tekemässä jotain, mutta näytän sen omassa harrastuksessani. Piirtäminen, mä olen piirtänyt varmaan neljävuotiaasta asti, ainakin niin kauan kuin muistan. Muistan vieläkin, kun mulla oli sellanen tosi värikäs ja iso vesiväripaletti ja liituja, joiden kanssa mä taiteilin sellaiselle paperille, joka oli sellaisessa isossa rullassa. Leikki-ikäisenä myös taiteilin barbeille kangaspaloista vaatteita ja myös suunnittelin vaatteita, mitä isona haluaisin pukea. Koulussa käsityö oli toinen aine, missä menestyin hyvin.

OLEN pienestä pitäen ollut hyvin kiinnostunut erilaisista asioista ja innostunut helposti - varsinkin luonto ja ympäristö tuotti pienelle tytönalulle suurta ihmetystä. Olen huomannut, että tämä into tutkia asioita ja ylläpitää kiinnostusta erilaisiin asioihin on säilynyt minussa siitä lähtien: jokin mielenkiintoinen asia tai ajatus, pienikin yksityiskohta, saa minut helposti etsimään tietoa esimerkiksi internetistä tai kirjoista.

MUISTAN jo lapsuudestani sen, että olin hyvin sosiaalinen ihminen ja viihdyin ryhmässä paremmin kuin yksinäni omissa oloissani. Sosiaalisuuteni on kasvanut tähän päivään asti, ja koen sen yhdeksi suurimmista vahvuuksistani.

SOSIAALISUUS ja empatiakyky ovat voimistuneet vuosien kuluessa. Voimakkaan empatiakykyni huomaan lähes päivittäin erilaisissa tilanteissa. Koen tunteita vahvasti muiden kautta. Jos joku toinen on iloinen jostain asiasta, olen myös iloinen. Ja jos taas jokin asia saa jonkun mielen huonoksi, olen itsekkin silloin usein allapäin. Joissain tilanteissa voimakas empatiakyky voi olla huono asia, jos ajattelen enemmän muita kuin itseäni tai otan muiden surut omille harteilleni. Mielestäni se on kuitenkin vahvuuteni ja sen avulla olen pärjännyt ja tulen pärjäämään elämässä.

OLEN lapsesta lähtien aina toiminut johtajan roolissa. Halusin olla kontrollissa. Päättää siitä, mitä leikeissä tapahtuu, kuka kukin on ja mitä hän tekee. Halusin päättää, miten leikki alkaa, etenee ja loppuu. Halusin olla se pomo, jota kuunnellaan, ja haluan olla sitä yhä. Haluan, että minua kuunnellaan, totellaan ja kunnioitetaan, mikä on minulle todella tärkeää. Jos huomaan, ettei minua kuunnella, lopetan puhumisen. Miksi puhuisin jos kukaan ei kuule? En minä seinille puhu. Johtajan asema on siis minulle tärkeä.

OLEN aina ollut itsevarma ja silti epävarma lapsi. Jo pienestä vanhempani tekivät selväksi, että on okei kokeilla asioita, joita maailmalla on tarjota. Askarella ohjeiden ohi, maalata sormeen, juosta hassusti. Laulettiin juhlan kunniaksi, kun leikkasin ensimmäistä kertaa katkoviivaa pitkin, tanssittiin haitarimusiikin tahtiin, kun siltä tuntui. Aloitin baletin ja hyppelin tanssilattian halki kuin poni. Silti kaverit hurrasivat.

NYT kun ajattelen, olenkin aika ehtivä ihminen. Olen oppinut sen täysin perheeltäni, joka arvostaa kulttuuria ja yhdessä matkustammekin aina katsomaan eri kulttuurinähtävyyksiä ja tapahtumia..... Luulenpa, että tästä elämäni ulospäinsuuntautuneisuus ja toisten ihmisten kunnioitus on saanut vahvan pohjan.

ITSE en tietenkään muista, minkälainen olin lapsena ja miten eri tilanteissa käyttäydyin. Olen kuitenkin kuullut tästä vanhemmiltani ja lukenut vihkoa, jota minusta hoitajat olivat päiväkodissa kirjoittaneet. Hoitajat olivat kirjoittaneet esimerkiksi siitä, kuinka jo pienenä ajattelin muita ja muiden tunteita ja joka päivä he saivat kuunnella kikatustani. Samanlainen olen edelleen vuosienkin jälkeen. Ajattelen monessa asiassa itseni ja omien tunteideni lisäksi paljon myös muita ja heidän tunteitaan. Edelleen myös saatan nauraa räkättää vatsa kipeänä, aivan kuten pienenäkin.

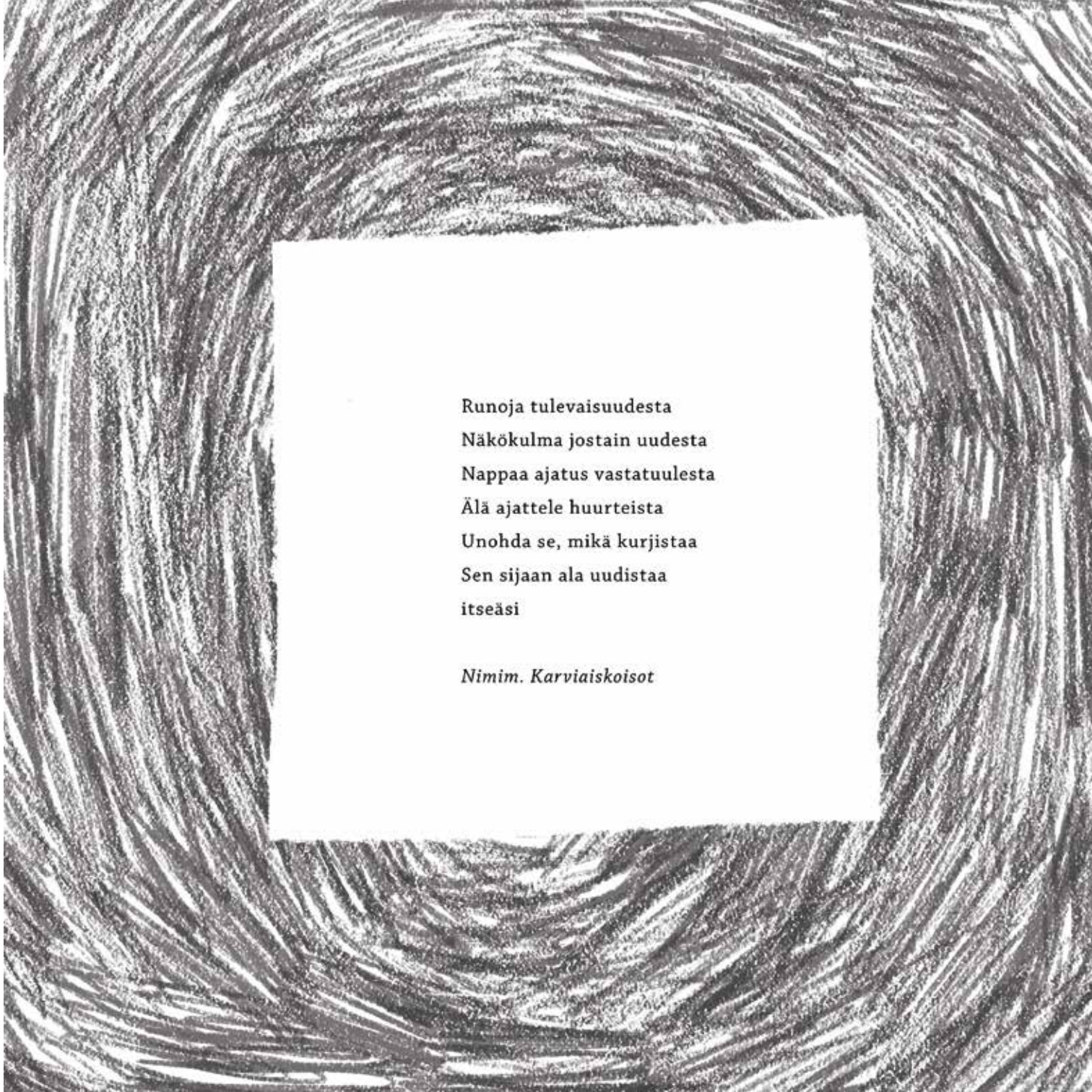
MUN koko suku on aika kannustavainen mun harrastuksen suhteen, niin ne sitten aina välillä rahoittaa myös mun taidetarvikkeita, ja se on mun mielestä tosi ystävällistä ja mahtavaa. Mun molempien vanhempien suvussa on joku, joka on maalannut tauluja tai piirtänyt. Nyttten minun siskoni ja veljeni on ottanut myöskin mallia tästä mun piirtämisestä ja molemmat piirtävätkin myös aika hyvin.

TIETYSTI ihmiset ovat kolhineet noita uskomuksia matkan varrella. Kaverit yläkoulussa eivät enää onnittelleetkaan, kun väritin viivojen sisältä. Luovuus ja hauskuus ovat aina olleet minun juttuni, mutta yhtäkkiä kasvaessani törmäsin yhteiskuntaan joka arvostaakin enemmän vatsalihaksia ja tytöillä pitkiä suorja hiuksia. Jos olen rehellinen, se todella horjutti käsitystä osaamisistani. Minulla kun oli vain vinksahantut letti ja kissakuvia puhelimesa.

ELÄMÄNI aikana olen myös oppinut selviytymään vaikeistakin asioista ja tilanteista. Olen oppinut olemaan henkisellä tasolla vahva. Tähän on auttanut se, että olen oppinut käsittelemään asioita ja omia tunteitani paremmin. Vahvuuden lisäksi olen oppinut myös sen, että aina minunkaan ei tarvitse olla se vahva tyyppi. Joissain tilanteissa saan olla heikko. Se on yksi tärkeimmistä asioista, jonka olen viime vuosien aikana oppinut.

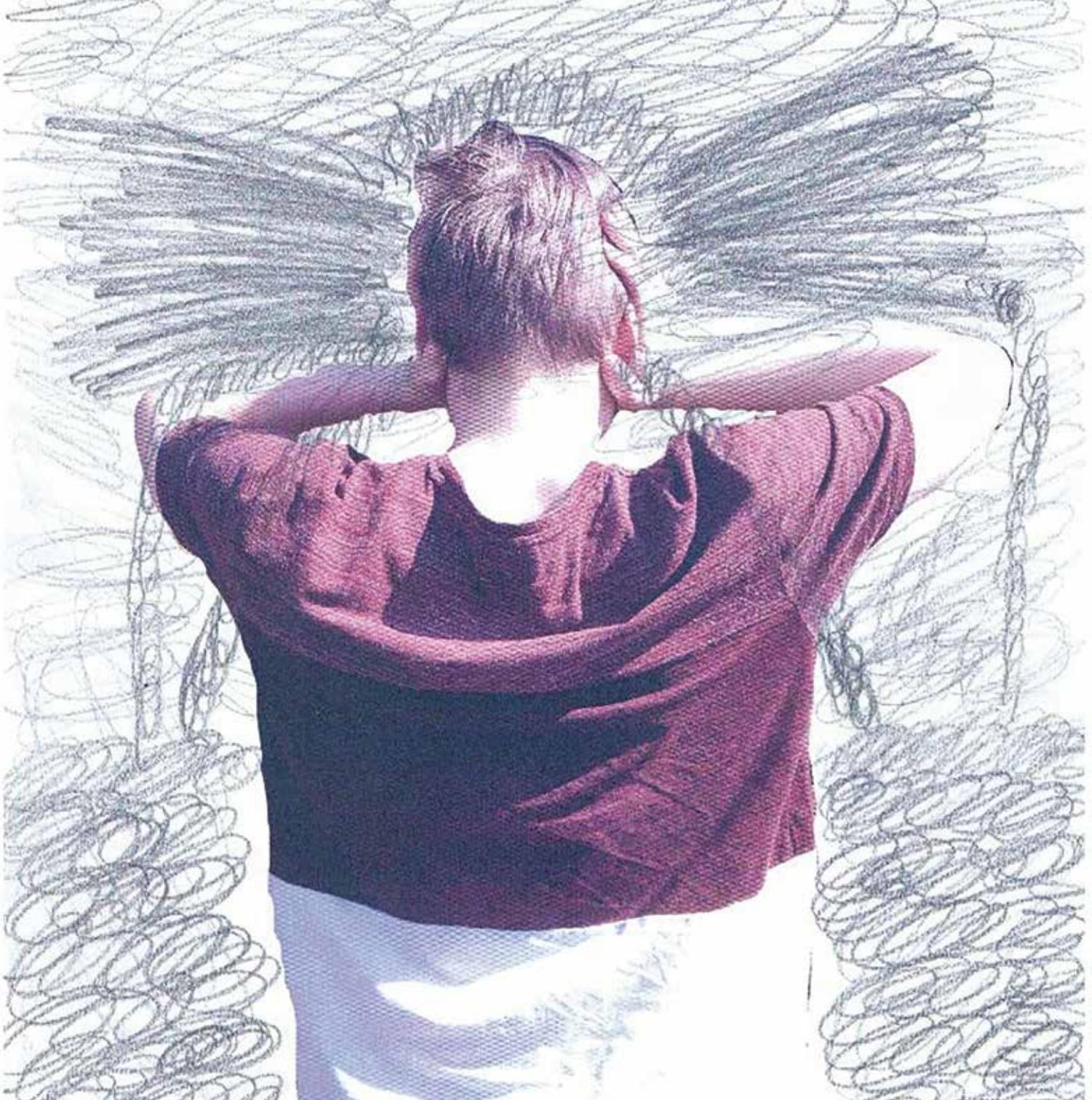

OSAAMISENI ja taitoni ovat kehittyneet koko elämäni ajan.

Runoja tulevaisuudesta
Näkökulma jostain uudesta
Nappaa ajatus vastatuulesta
Älä ajattele huurteista
Unohda se, mikä kurjistaa
Sen sijaan ala uudistaa
itseäsi

Nimim. Karviaiskoisit

KOULUTIENI

Lukiolaisten kuvauksissa koulutiestä osaaminen ja omat lahjat tulevat näkyviksi, sanoitetuiksi, vertailuiksi ja arvioituiksi. Taidot ja kehittyminen muuttuvat numeroiksi tai laatumaininnoiksi. Osaamista ja oppimista mitataan. Tuleeko siitä minuuden mittari? Tärkeitä ovat opettajat, jotka tukevat oppimista ja valavat uskoa nuoren matkalle. Koululla on keskeinen tehtävä osaamisen sanoittajana ja näkyväksi tekijänä ja samalla identiteetin muotoilijana.

Teksteissä koulu on muutakin kuin oppimisen ympäristö. Se on paikka, jossa tavataan kavereita ja joka tuuppaa lukiolaista myös itsenäistymään.

*“ Kun mietin omaa osaamistani ja pystyvyyttäni,
mieleeni tulee ensimmäisenä peruskoulu, lukio ja yleissivistys”*

LUONTEESEENI

kuuluu myös halu onnistua kerralla. Joten kun olin pieni, oppiminen ei ollut minulle helppoa. Halua ja intoa oppia uutta minulla kyllä riitti, mutta sinnikkyyttä ei niinkään. Muistan, kun yritin ensimmäistä kertaa sitoa kengännauhoja. Olin juuri aloittanut esikoulun. Istuin kotona portaiden juuressa ja yritin saada nauhat solmittua oikein. Se yritys, kuten monet muutkin, päättyi turhautuneisiin kyyneliin. Kun viimein onnistuin, sitä seurannut hetkellinen ilo ei pystynyt päihittämään mielessäni viipyilevää turhautuneisuuden tunnetta. Näin päättyi jokainen oppimiskokemukseni, mikä johti täydelliseen osaamattomuuden tunteeseen. Tällainen kierre sai minut suhtautumaan negatiivisesti oppimiseen, eikä siitä eroon pääseminen ollut vaivatonta.

KOULUNKÄYNNISTÄ

on ollut suuresti apua asenteeni parantamisessa. Koulunkäynti on opettanut minulle kärsivällisyyttä, jota todellakin tarvitsin. Koulunkäynnin avulla olen myös ymmärtänyt, että minulla on omat vahvuuteni ja heikkouteni. Tämä sai minut ymmärtämään sen, että minun ei tarvitse osata kaikkea, varsinkaan ensimmäisellä yrittämällä.

NYKYÄÄN

suhtaudun oppimiseen paljon myönteisemmin ja kestan epäonnistumiseni paremmin. Tekemisissäni keskityn enemmän asioihin, jotka osaan sen sijaan, että turhautuisin miettiessäni kaikkea, mitä en vielä osaa. Näin tekeminen on mieluisampaa, kun en käytä aikaani heikkouksieni murehtimiseen, vaan hyödynnän vahvuuksiani ja saan tehtäväni hoidettua.

Jo kolmannella ja neljännellä tarinani olivat usein seitsemänsivuisia. Niin opettaja sanoikin, että minusta tulee isona joko kirjailija tai näyttelijä. Lukiossa sain viimein jatkaa teatteriharrastusta, sillä koulussa on oma teatteriryhmä. Se on aivan parasta ja olen siellä niin liekeissä. Toki ankea yläkouluvaihe on jättänyt jälkensä, kun ei uskalla heittäytyä julkisesti niin antaumuksella. En kuitenkaan pelkää haasteita vaan tahdon saada tietoa itsestäni ja taidoistani enemmän.

PIDÄN juttelemisesta, innostun helposti ja viimeksi eilen eräs opettaja kehui kuinka mukavaa on, kun olen niin iloinen, aktiivinen, katson kohti ja niin innokkaasti lähdän mukaan toimintaan.

PIDÄN siitä, kun onnistun ja opin uutta. Pidän myös siitä, kun minua opastetaan ja autetaan sekä siitä, kun opin tekemään asioita paremmin saatuani neuvoa.

IDEANI ovat usein lennokkaita, aikaa vieviä, mutta meillä on niin mukavia opettajia, että he mahdollistavat suunnitelmien muutoksia ja monien ideoiden toteuttamista.

ALAKOULUIKÄISENÄ ihastuin teatterimaailmaan.

Meidän luokanopettaja oli itsekin hyvin taiteellinen ja antoi meidän innokkaiden teatterista kiinnostuneiden valmistella esityksiä koko koululle. Minä olin usein ryhmänohjaaja, sillä se tuntui minusta luonnollista, sillä olin oikeudenmukainen, en sietänyt riitelyä ja kuuntelin kaikkien ideoita. Projektimme alkoivat näytelmävaatevarastosta. Koska rakastan myös kaikkea vanhaa ja erityisesti tavaroiden penkomista, oli se parasta. Koulumme varasto oli hyvin laaja ja sieltä löysimme tarvikkeet mitä erikoisiin esityksiimme. Sitten kun olimme näytelmän saaneet valmiiksi, esitimme ne koko koululle. Kaikki nauroivat, sillä ne olivat hyvin humoristisia. Se tuntui minusta todella hyvältä ja hienolta päästä aina yhä uudelleen lavalle.

OSA osaamisestani on helposti todistettavaa ja mitattavaa, kuten kouluarvosanat, kurssisuoritukset ja muut arvioidut tai taltioidut suoritteet.

- Mielestäni lukiossa osaamiseni tietokoneisiin sekä niiden yhdistäminen taiteeseen ja musiikkiin on kehittynyt paljon.
- Olen aika hyvä maantiedossa ja biologiassa, ainakin tällä hetkellä menee hyvin. Niissä parasta on ne kaikki karttakokeet, vaikka kaikki vihaa niitä niin minä tykkään niistä. Ne molemmat ovat kyllä ihan muutenkin tosi mielenkiintoisia aineita, että en tykkää niistä pelkästään karttakokeiden takia.
- Tykkään puhua kieliä - koulussa opiskelen ruotsin ja englannin lisäksi myös ranskaa, saksaa ja espanjaa.
- Yhdeksi vahvuudekseni kuuluu myös puheiden pitäminen ja itseni ilmaiseminen. Olen saanut hyvää palautetta äidinkielen tunneilla siitä, miten pidän puheita ja kuinka osaan tuoda painokkaasti asiat esille. En pelkää puhua yleisölle, vaan nautin siitä. Olen saanut paljon harjoitusta yleisölle puhumiseen, sillä olen toiminut tutorina. Sitäkin kautta olen saanut todella hyvää palautetta siitä, kuinka esiinnyn yleisölle.
- Kuvataidetunnit antavat mahdollisuuden kokeilla kaikkea uutta, sekä tilaa luovuuden purkamiselle.

LUKIO-OPINTONI ovat menneet hyvin. Olen aina kokenut itseni hyväksi opiskelijaksi. Tiedän, etten ole nopein oppilas, mutta tiedän kuitenkin olevani tunnollinen ja ahkera. Kurseja on kerääntynyt hyvin ja hyvin arvosanoinkin, joten olen tällä hetkellä tyytyväinen opintoihini.

MINULLA on vielä paljon kehitettävää, josta olen innoissani. Haluan olla parempi ja tulenkin olemaan, ajan kanssa!

VAIKKA koulu onkin välillä raskasta, sillä en voi jättää asioita puolitiehen tai tehdä niitä huolimattomasti. Näen paljon vaivaa koulutehtäviin, usein niinkin paljon, että yöunet jäävät aika vähäisiksi. Se ei kuitenkaan melkein jokapäiväistä innostumistani rajoita.

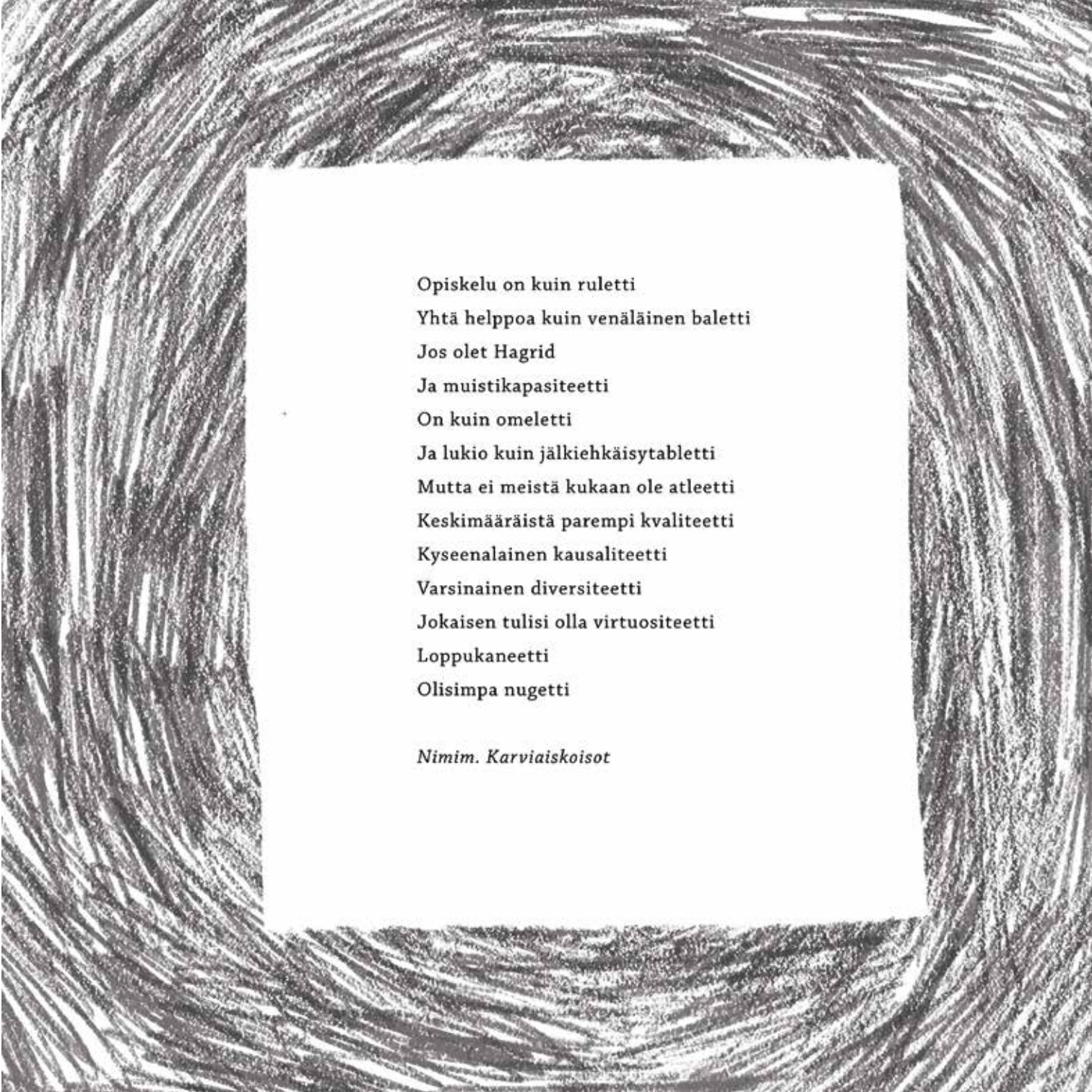
(LUKIOON) meno tarkoitti kuitenkin omilleen muuttoa, joka tietenkin oli hyvin jännittävä tilanne, mutta tunnen itseni pärjäänneen hyvin. Omilleen muutto on kasvattanut vastuuntuntoani, kun on joutunut hoitamaan kotia ja tekemään ruokaa itselleen esimerkiksi. Olen myös tietenkin itsenäisempi ja omatoimisempi kuin ennen.

KOULUN takia olen muuttanut asumaan omilleni ja minusta on tullut paljon itsenäisempi ja omatoimisempi.

OLEN oppinut kodinhoitotaitoja, joita vanhemmillä asuessa ei tarvinnut kamalasti murehtia. Esimerkiksi tiskausta, siivoamista ja pyykinpesua. Ruuanlaittotaitoni ovat myös kehittyneet ja osaan tehdä ruokaa, jolla pysyy elossa. Osaan myös suunnitella viikon ruokani ja käydä kaupassa.

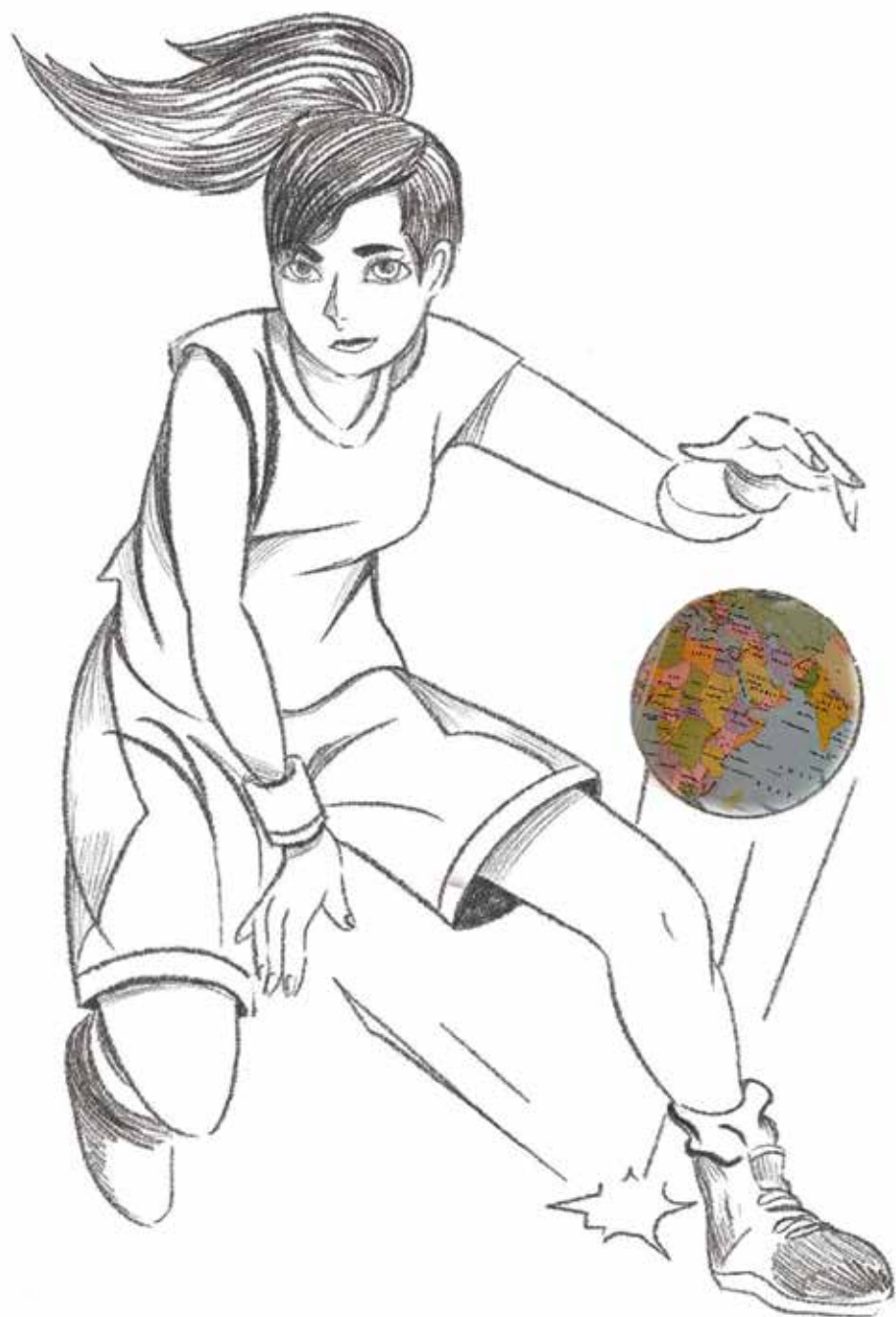
KOULU on elämäni pelastus, sillä en jaksaisi kotona vain olla näkemättä kavereita tai pääsemättä opiskelemaan.

Opiskelu on kuin ruletti
Yhtä helppoa kuin venäläinen baletti
Jos olet Hagrid
Ja muistikapasiteetti
On kuin omeletti
Ja lukio kuin jälkiehkäisytabletti
Mutta ei meistä kukaan ole atleetti
Keskimääräistä parempi kvaliteetti
Kyseenalainen kausaliteetti
Varsinainen diversiteetti
Jokaisen tulisi olla virtuositeetti
Loppukaneetti
Olisimpa nugetti

Nimim. Karviaiskoisot

VAPAA-AJALLA

Lukiolaiset kuvaavat vapaa-aikaa mahdollisuutena itsensä toteuttamiseen. Silloin pääsee nauttimaan asioista, jotka kiinnostavat aidosti ja joiden parissa on parhaimmillaan. Lukiolaiset osoittautuvatkin monitaitureiksi, joiden osaaminen ja osaamisen tunnistaminen on saanut karttua ja kukoistaa informaaleissa ympäristöissä. Niissä opituilla taidoilla uskotaan myös olevan käyttöä elämässä. Epätavallista ei ole sekään, että joskus vapaa-aika tuntuu suorittamiselta ja työltä. Riman voi asettaa korkealle myös harrastuksissa. Vapaa-ajan ja koulun yhteensovittaminen opettaa elämänhallintaa.

“Osaan keittää minuuttinudelit 56 sekunnissa.”

OLEN kartuttanut osaamistani tietenkin koulussa ja harrastuksissa, mutta niiden lisäksi myös vapaa-ajalla ja ylipäätään elämää eläessäni.

YKSILÖLLISEMPÄÄ osaamista ja hankalammin todistettavaa osaamista on kertynyt varmasti paljon ihmissuhteiden, arjessa toimimisen ja erilaisiin tilanteisiin joutumisen myötä. Tätä osaamista on vaikea jaotella ja tunnistaa edes itse, saati sitten että esittelisi sitä vaikkapa työnantajalle.

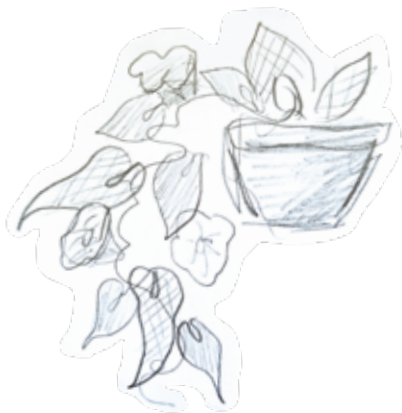
MUISTAN yläasteella herääväni kouluun, siitä suoraan harrastukseen ja välillä sieltäkin vielä toiseen harrastukseen - sitten kotiin illalla ja suoraan läksyjen kimppuun. Se ei tuntunut pahalta, sillä pidin ja pidän edelleen koulusta ja omista vapaa-aikana tapahtuvista aktiviteeteista.

NAUTIN nyt vain nuorena olemisesta ja kaikesta siihen liittyvistä asioista - voin nähdä kavereita ja harrastaa ja välillä vain olla. Siitä mie nautin ja se on osa minnuu.

LUKION lisäksi käyn tällä hetkellä autokoulua ja tarkoituksena olisi saada ajokortti tämän kuun loppuun mennessä. Ajaminen on minulle aivan uusi taito, jota on ollut jännittävä oppia. Uskon, että tulevaisuudessa tulen löytämään sille paljonkin käyttöä.

OLEN monesti huomannut olevani matkojen suunnittelijana, jos lähden ystäväni kanssa jonnekin, kuten Jyväskylään. Minä kyselin kaikilta mitä he mahdollisesti tahtoivat tehdä ja esittelin suunnitelman ystäväilleni, jotka sen usein hyväksyvät.

OMIIN harrastuksiini minulla on yleensä huomattavasti enemmän motivaatiota, kuin lukion pakollisiin uskonnon kursseihin. Harrastuksistani eniten aikaa ja motivaatiota vaativa on ohjelmointi. Löysin hyvän, yksinkertaisen ja asiapitoisen YouTube-video-sarjan, jonka avulla jaksoin opiskella aihetta ja lisäksi sain samalla itse tehdä, mikä auttoi minua ymmärtämään asiaa ja jaksamaan. Tuntien oman normaalin motivaatiotason opiskelua kohtaan, olen hieman yllättynyt, että olen jaksanut opiskella ohjelmointia täysin vapaaehtoisesti jo 5 vuotta. Kyseinen harrastus on kuitenkin täysin vapaaehtoista minulle, joten jos olisin tylsistynyt tai motivaationi olisi loppunut, olisin vain unohtanut koko asian ja jatkanut elämääni, niin kuin mitään ei olisi ikinä tapahtunutkaan.

VIIME

vuosina olen myös ollut kovin innostunut kasveista. Koska kärsin usein mahavaivoista, olen ottanut selvää erilaisista vaihtoehtoista luonnollisesta ruokavaliosta. Perehdyin yrtteihin. Laitoin keväällä taimia kasvamaan huoneeseeni, ja niitä olikin sitten varmaan sata. Päivien lämmitessä kannoin niitä joka päivä ulos aurinkoon ja illalla takasin sisälle. Yhdessä äitini kanssa suunnittelimme puutarhakeitaan, jonne yrttini saisin laittaa kasvamaan. Siitä tuli upea ja viihdyin siellä paljon näpeltämässä kasvejani. Selvitin tietoa yrteistä ja niiden rohtomahdollisuuksista. Ja kun jollakulla oli jotakin vaivaa, osasin puutarhastani hakea oikeaa yrttiä ja valmistaa siitä sopivaa teetä. Koulussa kerrottua tästä rupesivat muutamat opettajat kantamaan minulle joka päivä uusia yrttejä. Niin minulla oli muutamien viikkojen ajan pyöräni tarakalla aina jotakin vihreää. Lajeja oli ensimmäisenä kesänä varmaankin 50. Talveksi kuivatoin niitä ja nyt kun kevätaurinko paistaa alaan taas olla intoa täynnä päästä kasvattamaan siemenistä suuria kasveja.

KIRJOITTAMINEN on myös yksi vahvuuksistani edelleen.

Usein minulla onkin paperia aina mukana, sillä päässäni jauhavat ajatukset on pakko kirjoittaa, jotta niistä pääsisi yli. Kirjoitan siis vapaa-ajallani novelleja, runoja, joskus laulunsanoja sekä pieniä katkelmia huomioistani maailmalla. Analysoiminen on myös älyttömän kivaa ja olen mielestäni siinä aika hyvä. Jo pienenä äidilleni oli kuulemma sanottu, että meidän lasten sanavarasto on hyvin laaja. Koska luen paljon, keskustelen erilaisten ihmisten kanssa, ja perheeni kieli on hyvin rikasta, niin kirjoittaminen ja jutteleminen tulee usein kuin itsestään.

ENNEN lukiota yläkoulussa harrastin enimmäkseen käsitöitä. Niissä minä olen oikeasti hyvä. Olen opetellut itse kaikenlaisia kuvioneuleita, pitsejä, ompelemista mummoni avustuksella, nikkarointia pappani kanssa ja tehnyt hyvin paljon kaikenlaisia käsitöitä. Koska se on lempipuuhaani, jaksan kehittyä, ottaa haasteita, ja nopeuskin alkaa olla huimaa.

LISÄKSI olen soittanut kuusi vuotta pianoa joka osittain on tuonut minulle rohkeutta ja itsevarmuutta esillä oloon.

OLEN vahvasti painottunut musiikin harrastamiseen, joka tarkoittaa sitä, että musiikillisten taitojen harjoittelu vaatii viikoittaista, jopa ihan päivittäistä työtä. Siinä painottuu suunnitelmallisuus sekä sitkeys ja hermojen pitäminen kasassa, sillä pettymyksien kautta päästään onnistumisiin. Esiintymistilanteissa on tärkeää pitää itsensä rauhallisena, ja pieniin virheisiin ei kannata takertua.

MUSIIKIN kuuntelu kuuluu jokaiseen päivääni useasti päivässä.

MINULLA on myös hyvin suuri tekninen osaaminen, mikä on tullut pienestä asti tietokoneiden kanssa räpläämisestä. Tämän takia myös kieli-taitoni kehittyi nopeaa vauhtia ja osasin jo ennen englannin opiskelun alkamista sitä kieltä. Myöhemmin elämässä se kehittyi vielä enemmän matkustamisen ja pelaamisen kautta.

PIDÄN myös videopeleistä, joita pelaan myös päivittäin. Sanoisin, etten ole mikään mestari niissä, mutta tähtään aina parempaan.

OLEN omasta mielestäni kielellisesti lahjakas, ja olen ylpeä laajasta sanavarastostani, jota pyrin jatkuvasti laajentamaan. Olen jo pitkään lukenut kirjoja, joille kuuluu suurin kunnia kielivarastoni kehittämisessä.

OLEN aina halukas ja innostunut oppimaan uusista kulttuureista. Pyrin myös kunnioittamaan jokaisen kulttuuria sekä uskontoa. Matkustaminen on mielestäni paras asia maailmassa ja olen valmis tekemään töitä jotta pääsen näkemään ja tutustumaan maailmaan.

ALA-ASTELAISENA lippalakkipäänä opettelin origameja vain taitellakseni niitä tunnit kaikki. Seuraava innostus oli diabololla tempuilu ja muistankin vielä osan tempuista, hauska harrastus. Sirkustempuulusta päädyinkin taikatempuihin, joita olenkin jo harjoitellut lähemmäs 6 vuotta. Viimeksi verryttelinkin näppejäni tänä aamuna sekoitellessani korttipakkaa käyttäen mitä kummallisimpia oppimiani sekoitustekniikkoja. Taikuudessa oppii myös sosiaalista kanssakäymistä sekä ihmismielen puutteet tarkkaavaisuudesta puhuttaessa, toisin sanoen kyseenalaisen taidon hämätä ihmisiä. Erityisen kehittäviä ovat olleet hetket, jolloin tempu on mennyt pieleen. Ei, se ei ole ollenkaan niin kauheata tai kiusallista kuin ensiksi ajattelisi.

VIIME kesänä opettelin puhumaan väärinpäin, todella mahtava taito, olen samaa mieltä. Osaamistani olen yrittänyt kehittää puhumiseen liittyvillä kyvyillä.

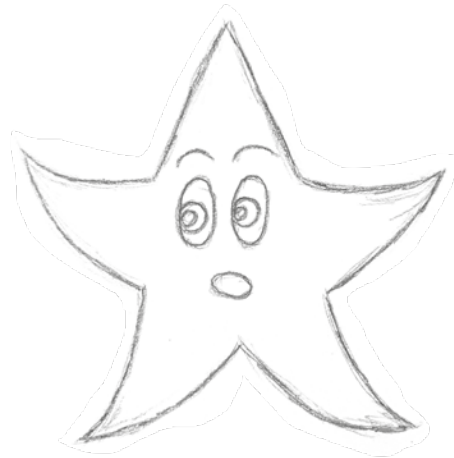
PIDÄN itseäni luovana ihmisenä. En taiteellisesti luovana, vaan enemmänkin luovana ongelmanratkaisijana. Ja ajattelen luovuutta yhtenä suurimmista vahvuuksistani. Todennäköisesti tämän takia kouluaineista pidän enemmän matematiikasta ja fysiikasta, kuin historiasta tai biologiasta. Matematiikassa ja fysiikassa tehtävät ovat ongelmia, joihin on yleensä yksi tai useampia tapoja päästä oikeaan lopputulokseen, joten fysiikankin tehtäviä voi käsitellä luovana ongelmanratkaisuna. Ehkä myös tämä rakkaus ongelmanratkaisua kohtaan on saanut minut jaksamaan ohjelmoinnin opiskelua vapaa-ajallani. Ohjelmointi on kuitenkin syvimmillään vain ongelman ratkaisua.

LIIKUNTA ja ihmiskehon monimuotoisuus kiinnostaa minua paljon, ja harrastuksessani baletissa olen usein ajatellut, kuinka paljon apua siitä olisi, kun tietäisi omastakin kehosta enemmän.

OLEN pelannut tennistä pienestä pitäen ja sen kautta olen saanut hyviä motorisia taitoja, nopeutta ja kestävyyskuntoa. Futista on tullut myös pelattua, mutta nykyään enää kaverien kanssa ihan vain höntsäillään.

HARRASTUKSESSANI saappaat ovat kasvaneet sopivaa tahtia. Tämän olen kuitenkin huomannut vasta jälkeenpäin, koska uutta pestiä vastaanottaessani olen kauhistellut mielessäni, tulisinko selviämään tästä. Muut ovat kuitenkin nähneet minua enemmän ja tietäneet, mikä on minulle sopivan haastava homma.

Ihan kujalla
Elämä hajalla
Masentuneempi talvemmalla
Rystyset vereslihalla
Hiukset ihan sikkaralla
Ei tästä pääse istumalla

Nimim. Karviaiskoisot

TÖIHIN!

Työelämään tutustumisjaksot ja kesätyöt avaavat oven työelämään. Oman osaamisen ja persoonan saa laittaa likoon aivan uudella areenalla. Uusi ympäristö on täynnä haasteita, mutta havahduttaa myös omien vahvuuksien huomaamiseen. Onnistumiset ja työnantajan kehut muistetaan. Kompurointikin on sallittua – siitä syntyvät parhaat oppimisen kokemukset.

Työ voi olla myös välttämättömyys, talouden tasapainottaja. Työn, opintojen, vapaa-ajan ja ihmissuhteiden yhteensovittaminen vaatii arjessa kuperkeikkoja ja kasvattaa elämäntaituriksi. Tätä osaamista tarvitaan.

“Niistä hetkistä jäi tunne, että minä osaan.”

LEIKIN hyvin paljon ja pitkään ja rakastan edelleenkin leikkimistä. Lapsenmielisyys on hyvin säilynyt ja edelleenkin pidän oikein kovasti lasten kanssa olosta. Kun olin 14, sanoivat 4H- ammattilaiset, että minulla on erityinen taito olla lasten kanssa, joten menin lastenhoitokurssille. Aina kun olen paikassa, jossa on lapsia, tulevat he yleensä aika nopeasti luokseni.

ISÄN kanssa käyn aina hänen työpaikallaan tekemässä töitä. Siellä olen harjoitellut autojen ja raskaamman kaluston korjaamista. Se on meidän yhteistä aikaa. Mielestäni olen siinä jopa ihan hyvä, vaikka osien ja työkalujen nimet aina unohtuvat. Lisäksi harjoittelen ruiskumaalaamista, tällä hetkellä vasta pelteihin, mutta olen siinä mielestäni hyvin kehityskelpoinen!

LOISTAVA esimerkki tästä on yksi TET-jaksoistani. Kysyin tuoloisen jakson harjoittelupaikkaa kukkakaupasta ja sain sen. Viikon aikana pääsin käyttämään taitojani ja näyttämään osaamistani erilaisten työtehtävien parissa. Muun muassa kastelin kukkia, maalasin kukkaruukkuja sekä opin tekemään kukka-asetelmia. Tein jonkin verran myös asiakaspalvelua. Mieleenpainuvimmat kokemukseni tuolta jaksolta tulivat kuitenkin asiakaspalvelun osalta. Pienien virheiden sattuessa minua nolotti, mutta asiakkaat olivat todella ymmärtäväisiä minua kohtaan. Oli myös tapauksia, joissa onnistuin vastaamaan asiakkaan toiveisiin ilman kömmähdyksiä. Niistä hetkistä jäi tunne, että minä osaan.

ENNEN lukioon hakemista ajattelin parturi-kampaaja-alaa. Olin TETissä Tampereella kampaamossa, jossa opin paljon hiustenlaitosta. Olen siinä mielestäni melko hyvä. Omia hiuksia on vaikeampi laittaa kun toisen.

KOEN oikeastaan sosiaalisten taitojeni olevan hyvät ja osaan hyödyntää niitä tilanteen mukaan. Eniten olen kokenut sosiaaliset taitoni hyväksi esimerkiksi työhaastatteluissa. Siellä olen osannut ilmaista itseäni haluamallani ja työnantajien haluamalla tavalla.

OLEN saanut myös nykyiseltä työnantajaltani palautetta siitä, kuinka sosiaaliset taitoni ovat hyviä. Hän sanoi työhaastattelussa minun kertoneen ja perustelleen itsestäni tietoja kattavasti, mutta jättäneen hyvin turhat asiat pois. Töihin liittyen sosiaaliset taitoni on päässyt oikeuksiinsa, kun olen työskennellyt nyt neljä viimeistä kesää asiakaspalvelun parissa.

OLEN aina ollut ystävällinen ja muita ajatteleva. Voisi sanoa, että minulla on niin sanotusti sydän kohdillaan. Tämä on näkynyt hyvin esimerkiksi työelämässä. Olen ollut kesätöissä kolmena kesänä ravintolassa. Kun on luonteeltaan muista välittävä ja osaa oikeissa tilanteissa laittaa muut itsensä edelle, on helposti myös hyvä asiakaspalvelija. Jos asiakaspalvelutyössä ei osaisi ajatella asiakkaan näkökulmasta, saattaisi olla työssä jopa melko huono: ei voi palvella asiakasta parhaansa mukaan, jos ei oikeasti kiinnosta ja ajattelee vain itseään.

IHMISTEN on helppo lähestyä minua, ja osittain siksi varmasti olenkin menestynyt nykyisessä työpaikassani elokuvateatterin kassalla.

EN ole aina ollut kovin sosiaalinen ihminen. Enkä vielääkään sanoisi, että sitä täysin olen. Mielestäni sosiaalisilla taidoillani on kuitenkin hyvä tasapaino introvertin luonteeni kanssa. Tulen toimeen erilaisten ihmisten kanssa, ja pystyn myös kompromisseihin. Uskon tästä olevan hyötyä myös työelämässä.

MINULLA on myös hyvä kielitaito, mikä auttaa asiakaspalvelutyössä ja nykypäivänä oikeastaan missä tahansa työssä, kun kaikki on niin kansainvälistä. Meillä kävi ravintolassa usein ulkomaalaisia vieraita ja englannin osaaminen oli sellaisina hetkinä tärkeää, myös asiakkaat arvostavat hyvää kielitaitoa. Tarvittaessa myös ruotsi ja venäjä ovat vääntyneet, mutta niitä onneksi harvemmin tarvitsee.

KAUPASSA työskennellessäni olen myös huomannut, miten kielitaidostani on suuresti apua. Jopa päivittäin tulee ulkomaalaisia henkilöitä, jolloin suomen kielen osaaminen ei vain riitä.

OLEN tehnyt paljon työtä elintarvikkeiden parissa ja miltei kaikki työjaksoni ovatkin olleet lähinnä ruoka-alojen yrityksiä. Seuraavia kesätöitänä varten aion suorittaa opintojeni päälle vielä hygieniapassin sekä myöhemmin ehkä jopa anniskelupassin. Työelämässä olen usein hyvin joustava, rento ja aikaansaava. Olen myös harjoitellut asiakaspalvelutyötä ja pyrin olemaan helposti lähestyttävä sekä iloinen.

TYÖELÄMÄSSÄ olen parhaiten oppinut juuri asiakaspalvelua, monia oikeassa elämässä hyödyllisiä taitoja sekä sitä, millaista ns. oikea työ on ... Olen tehnyt töitä kahvilassa, ravintolassa, hotellissa sekä kaupassa ja olen myös ollut kunnan palveluilla töissä. Työkokemukset ovat avartaneet paljon työnkuvaa varsinkin tiskin takana sekä sitä, miten monimuotoisia ja erilaisia työtehtävät voivatkaan olla.

OLEN työskennellyt kaupan alalla reilun vuoden ajan opiskelujen ohella, jotta olen pystynyt rahoittamaan minulle hyvin tärkeän harrastuksen, ratsastuksen. Minusta tuntuu, että työ on opettanut minua enemmän kuin vuodet, jotka olen viettänyt lukiossa. Olen oppinut muun muassa vastuullisuutta, toimimaan erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa ja olen huomannut, että pärjään nykyisellä kielitaidollani asiakaspalvelussa, vaikka kielet ovat olleet minulle koulussa haastavia.

VAPAA-AJALLA olen myös tehnyt pieniä projekteja kesätöissä esim. kortteja päiväkodissa ja kasvomaalauksia. Olen myös saanut tuttavilta tilaustöitä, niin niistä on sitten aina saanut hieman rahaa. Vielä on suunnitteilla ihan nettisivut, mitä kautta saisin tilauksia ehkä paremmin ja sitä kautta ehkä pikku bisneksen.

TÄLLÄ hetkellä minulla on käynnissä henkilökohtainen peliprojekti, jota varten piirrän paljon, kirjoitan ja harjoittelen myös koodaamista. Olen monesti kuullut olevani pitkäjänteinen, joten haluan uskoa että pystyn oppimaan koodaamaan itsenäisesti ja siihen, että tulen saamaan projektini valmiiksi jo tämän vuoden loppuun mennessä! Panostan peliin menevään sisältöön paljon, koska haluan olla huolellinen ja tehdä siitä niin hyvän kuin vain pystyn. Tämä on vaativin ja suurin taideprojekteistani tähän mennessä, mutta olen toiveikas ja näen projektini ottavan muotoa joka päivä enemmän ja enemmän. Olen hyvin innoissani ja olen valmis työskentelemään sen eteen ahkerasti!

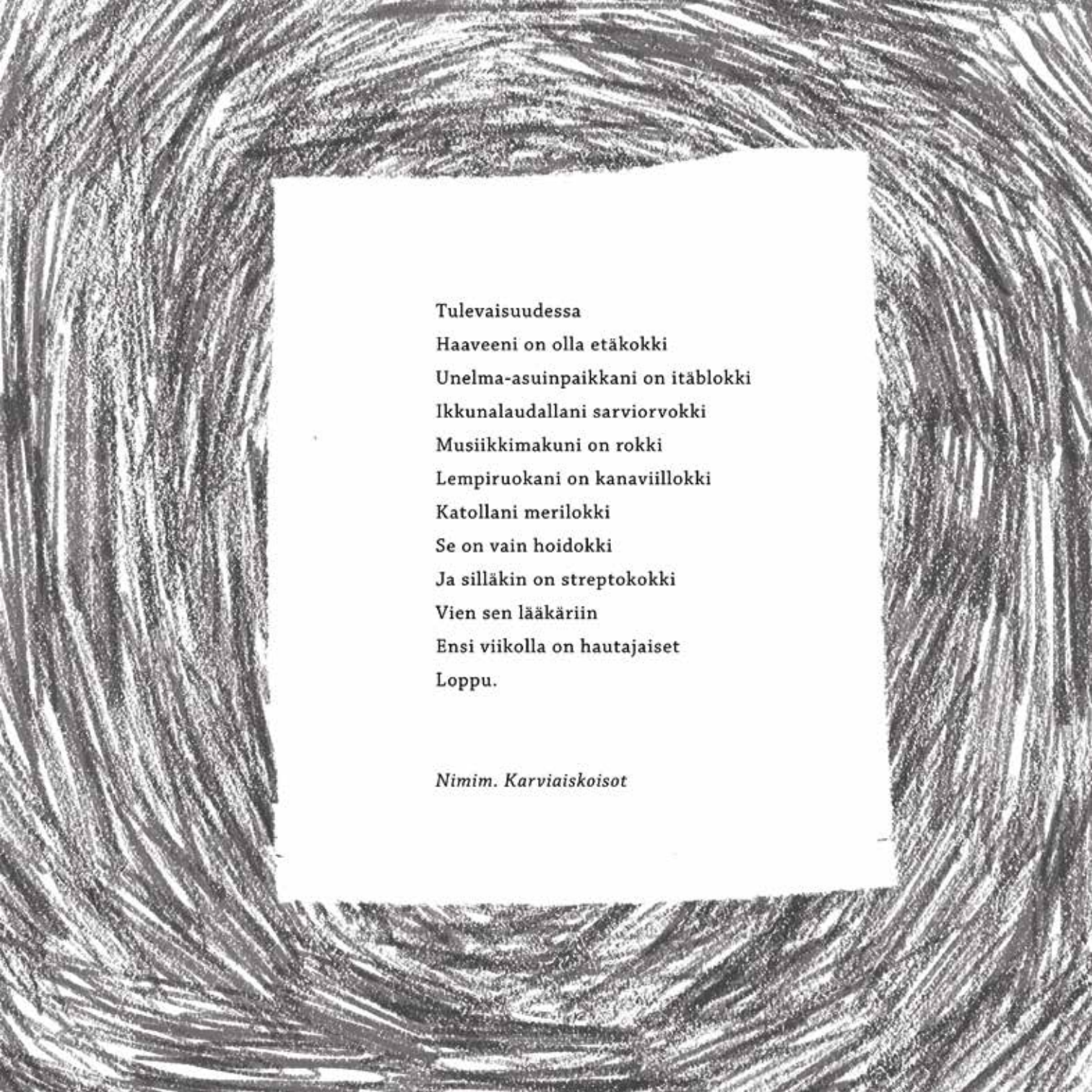

TEEN käsitöitä toisille lahjaksi, yllätyksiksi, itselleni ja vain hivin vuoksi tai käyttöön kaikkien tarpeeseen. Muita vartenhan maailmassa ollaan ja haluan tuoda esille sen, että jokainen maailmassa on tärkeä ja näin voin heitä köyhänä opiskelijana muistaa, esim. antamalla omatekemäni villasukat. Ja voi kuinka niitä arvostetaankaan.

KAIKEN tämänhetkisen elämän lisäksi teen myös viikonlopputöitä. Jotkut valittavat kuinka he eivät edes jaksaa kouluun tulla, saatikka käydä kaupassa. Minä kuljen joka päivä kouluun autollani 35 km suuntaansa, olen koulussa välillä kellon ympäri ja viikonlopuksi menen siivoamaan hotellia. Nyt sielläkin on ollut aika rankkaa, sillä työvuoroni ovat välillä yhdeksän tuntisia.

PARASTA työelämässä on se, kun huomaa onnistuneensa, oppineensa uutta sekä se kun saa palkan tehdystä työstä.

Tulevaisuudessa
Haaveeni on olla etäkokki
Unelma-asuinpaikkani on itäblokki
Ikkunalaudallani sarviorvokki
Musiikkimakuni on rokki
Lempiruokani on kanaviillokki
Katollani merilokki
Se on vain hoidokki
Ja silläkin on streptokokki
Vien sen lääkäriin
Ensi viikolla on hautajaiset
Loppu.

Nimim. Karviaiskoiset

OSA II: OSAAMISEN MONINAISUUS PUNTARISSA

Tässä osiossa käsitellään lukiolaisten osaamisen mahtia ja moninaisuutta. Alaluvuissa tarkastellaan lukiolaisen stressinhallinta- sekä itsesäätely- ja oppimaan oppimisen taitoja. Lukiolaiset kuvaavat myös sosiaalisten suhteiden merkitystä ja niihin liittyvää osaamista kuten vuorovaikutustaitoja. Viimeinen alaluku, Vaikuttamisen mahti, kuvaa lukiolaisten määrätietoista tahtoa vaikuttaa ja osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon.

Huomio kiinnittyy myös nuorena olemisen ydinkysymysten puntarointiin: olenko, osaanko, riitänkö, mahdanko? Lukiolaisten sanojen ja kuvien ääriviivat toistavat osittain Nuorisobarometrin (2019) tilastoimaa: Lähes puolet tytöistä ja reilu neljännes pojista on huolissaan omasta jaksamisestaan tulevaisuuden työelämässä. (Haikola & Myllymäki, 2019.) Myös Salmela-Aron ja Upadyayan (2020) tuoreesta lukiolaistutkimuksesta ilmenee, että puolet lukiolaisista kärsii stressistä ja joka viides on voimakkaasti uupunut.

Lukiolaistutkimuksen mukaan kolmannes lukiolaisista kokee kuitenkin innostusta opinnoistaan. Tätä innostuneiden ryhmää leimaa sisu, uteliaisuus ja resilienssi eli mukautumiskyky, joustavuus ja kimmoisuus. Nämä sosioemotionaaliset taidot (Salmela-Aro & Upadyaya, 2020), psykologinen pääoma (Tomlinson ym. 2017), suojaavat elämän haasteissa myös tulevaisuudessa. Opiskelu- ja työelämä edellyttää parhaillaankin resilienssiä sekä kykyä ja myönteisyyttä jatkuvaan oppimiseen, kuten covid-19-viruksen aikaan saama

poikkeuksellinen tilanne – uusi normaali? – on osoittanut. Myös tämän kirjan teksteissä heijastuu lukiolaisen sisukkuus, elämänmyönteisyys sekä kyky sopeutua, jotka ovat myös tulevaisuuden osaamisen valtteja.

On arvioitu, että jo viidentoista vuoden kuluttua osaamisen keskiössä ovat oppimaan oppimisen taidot, ongelmanratkaisutaidot, luovuus, vuorovaikutustaidot sekä kestävä kehityksen tuntemus (Osaaminen 2035). Nämä taidot ovat siirrettävää eli geneeristä osaamista, jota voi hyödyntää eri konteksteissa. Lukiolaiset tunnustivat oppimaan oppimisen taitojen merkityksen yhtenä osaamisensa ulottuvuutena. Näistä taidoista muotoutui alaluvuksi lukiolaisen learning mindset, joka kuvaa uuden omaksumiseen tarvittavia metataitoja.

Resilienssiä vahvistavat ja oppimista tukevat hyvät vuorovaikutustaidot- ja verkostot, joita alaluvuissa kuvataan arjen voimavaroina ja – resursseina. Nämä tukevat nuoren selviytymistä arjesta. Osaamisen ja toisaalta nuorena olemisen puntaroimiseen ja reflektioon tarvitaan peilejä, jotka ovat koulun aikuisia, toisia nuoria sekä nuorten elämässä olevia muita ihmisiä ja verkostoja.

Toisaalta nuori kantaa myös vastavuoroisesti huolta omista sosiaalisista suhteistaan ja verkostoistaan sekä kokee tärkeänä ne taidot, joita suhteiden vaalimiseen tarvitaan. Tällainen vastavuoroisuus on lukiolaisen sosiaalista pääomaa (Tomlinson ym. 2017). Sosiaalinen vastuunkanto ulottuu arjen yhteisöjä etäämmälle; nuoret haluavat kurkotella kohti yhteistä hyvää ja vaikuttaa myös yhteiskuntamme tulevaisuuteen sosiaalisesti kestäväällä tavalla.

SUJO

FIKSU

URHEILULLINEN

OLEN JA MAHDAN!

Kuka olen, mitä osaan, mitä epäröin? Lukiolaiset kertovat itsestään rehellisesti ja reflektoiden. Ydinteemoina ovat pärjääminen, uskaltaminen, päättäväisyys, luottamustakin. Oma osaamista ja itseä puntaroidaan vahvan tietämisen ja epävarman hapuilun välimaastoissa. Nuorten itsetuntemusta ovat lisänneet koetut elämähaasteet, jotka ovat samalla vahvistaneet tietoisuutta omista rajoista sekä ennen kaikkea vahvuuksista.

"Vahvuuksiani on siis ehdottomasti itseni tunteminen. Sitä kautta pääsen kiinni itseni kunnioittamiseen ja arvostukseen. Arvostan muita ihmisiä ja heidän mielipiteitään, mikä tekee minusta myös ystävällisen ihmisen. En tahdo pahaa muille, ja uskon että meissä kaikissa on paljon enemmän potentiaalia kuin uskommekaan."

OSAAN

piirtää
ajatella loogisesti
padota tunteita
olla hauska
vältellä sosiaalista kanssakäyntiä
hävetä
laulaa
keskittyä
olla rehellinen
geometriaa
keksiä ja kertoa tarinoita
muistaa yksityiskohtia
tuntea vihaa
olla ystävällinen muita kohtaan

EN OSAA

katsoa silmiin

laskea päässä

kertotauluja

keskittyä

nukkua

olla rohkea

olla ystävällinen itseäni kohtaan

lukea

olla tekemättä mitään

rentoutua

pitää kalenteria

itkeä

aloittaa keskusteluja

ottaa vastaan kehuja

MINÄ PÄRJÄÄN!

OLEN myös kilpailuhenkinen kuin mikä. Osittain ylpeä siitäkin. Toki perheen yhteiset pelihetket säkenöivät kirosanoja, jos olen pelissä häviöllä. Minua vastaan myöskään harva tahtoo pelata, koska pelaan aina voittaakseni. Myöskin elämässä. Teen monista asioista itselleni kilpailuja. Hyvä asia aina välillä, mutta suurimman osan ajasta kuitenkin se lisää paineita hartioilleni, ja se ei ole hyvä asia. Kuitenkin koulumenestymisen kannalta kilpailuhenkisyyteni on hyvä asia. Olen niiden kiitettävien arvosanojen oppilas, sillä tiedättehän, täytyy olla paras.

OLEN erittäin kunnianhimoinen ihminen, mistä olen myös ylpeä. Teen paljon töitä koulun eteen, ja minulla on selkeät tavoitteet ja suunnitelmat tulevaisuudelle. Kunnianhimoiset tietysti. Kuitenkin kunnianhimoni taustapuolelta paljastuu hyvin armoton luonteeni itseäni kohtaan. En salli itselleni juurikaan virheitä, vaikka muiden tehdessä samoja virheitä hyväksyn ne täysin. Tämä on asia, jonka kanssa olen yrittänyt painia, yrittänyt möyhiä sitä ajatusmaailmaani. Jos pystyn hyväksymään sen muissa, niin miksi en itsessäni?

OLEN myös aika periksiantamaton. En pidä siitä, jos jokin aloitetaan ja se jätetään kesken. Asiat tehdään loppuun ja kunnialla. Olen myös ongelmanratkaisija, ja tykkään haasteista elämässäni. Kuitenkin hyvän maun rajoissa! Nautin siitä tunteesta, kun olen pystynyt ratkaisemaan jonkun ongelman. Työskentelen myös ryhmissä kohtalaisesti, mutta en pidä siitä, jos olen ainoa ryhmässä, joka tekee jotain. Kärsimättömyyteni tuo myös nopeaa turhautumista, jonka vuoksi ryhmätöiden teossa on vielä harjoittelemista.

OLEN siis hyvin korkealle elämässä tähtäävä ihminen höystettynä erinomaisella huumorintajulla, jolloin ihmiset eivät kyllästy minuun. Pystyn siis myös tämän kaiken elämässä kilpailemisen ja muun voittamisen sivussa ottamaan taukoja ja kuuntelemaan muita. Olen hyvin ihmisläheinen, ja tarvitsenkin ihmisiä ympärilläni. Kukapa nyt ei? Siispä vahvuutenani pidän myös osaamistani rauhoittaa elämäni, ja ottaa aikaa ystäväilleni ja perheelleni.

OLEN myös päättäväinen ja määrätietoinen, kuten tekstistäni on saanut huomata. Tiedän, tai otan selvää, mitä haluan. Minä myös tutkin ja selvitän, miten saavutan tavoitteeni ja mitä saavuttamiseen tarvitaan. Olen myös valmis kehittämään itseäni tavoitteideni saavuttamiseksi, haluan olla aikaansaava ihminen, en odottaja.

Kunnianhimo - sitä minulta kuitenkin löytyy vaikka muille jakaa. Pakkomielle tähdätä korkealle, ja päättäväisyys pysyä sillä tiellä, minkä olen valinnut. Siitä on kyllä toisaalta valtavasti hyötyä. Olen myös vastuuntuntoinen, ja olen saanut ikääni nähden jo valtavia vastuun määriä. Välillä jopa iltaisin mietin, miten sellainen on mahdollista. Olen varmaankin niin luotettava ja rehellinen.

KUN mietin itseäni, näen vahvan ja itsenäisen nuoren naisen. Minussa on potentiaalia ja uskon todella itseeni. Jonkun toisen mielestä en ehkä ole saavuttanut elämässäni vielä tässä vaiheessa paljoa, mutta olen eri mieltä. Olen saavuttanut itseni.

MINULLA on myös muita vahvuuksia, jotka koen elämässä hyödyllisiksi. Temperamenttisuuteni ja periksiantamattomuuteni takia uskon pärjääväni tulevaisuuden työelämän haasteissa. Pystyn kontrolloimaan tekemisiäni ja vastoinkäymisten sattuessa kohdalleni, pystyn käsittelemään ne positiivisävytteisesti, niin etteivät ne tuntuisi liian ylitsepääsemättömiltä.

OLEN monissa asioissa hyvin tavoitteellinen ja pyrin tekemään minulle annetut tehtävät huolellisesti niin, että samaa asiaa ei tarvitse tehdä kahteen kertaan. Saan helposti paljon aikaiseksi, jos vain haluan ja siksi menestyn yleensä hyvin koulussa. Olen hyvin pikkutarkka ja pidän tilanteista, joissa voin keskittyä täysillä johonkin pieneen asiaan ja kaikki muu unohtuu.

SITTEN kun uusi inspiraatio iskee, olen siinä täysillä mukana. Joskus olen kuluttanut itseni niin väsyksiin, että yksi päivä on pakko vain huilata.

MINÄ USKALLAN!

TÄHÄN liittyen voisin mainita yhdeksi vahvuudekseni myös rohkeuden ja sen, että uskallan mennä mukavuusalueen ulkopuolelle. Olen ottanut elämässä asenteen, että aina löytyy uutta opittavaa ja pidän itseni haastamisesta.

ELI olen ehkä uusien asioiden edessä hieman taipuvainen vähättelemään osaamistani ja olen vain harvoin oma-aloitteisesti uskaltanut siirtyä epämu-
kavuusalueelle. Toisten patistelemana se on kuitenkin kannattanut, joten voisin ottaa tulevaisuudessa tavoitteekseni uskaltaa ottaa itse askeleita kohti suurempia haasteita. Menneisyys kun on osoittanut, että niistä selvitään ja ne ovat todella arvokkaita oppimiskokemuksia.

LUOTAN!

OLEN optimisti. Yritän nähdä kaikessa jotakin hyvää, ja koitan karttaa negatiivisuutta. Negatiivisuus ei johda yhtään mihinkään. Luotan omiin kykyihini ja uskon, että minä osaan ja pystyn. Olen tyytyväinen itseeni ja uskon, että minä itse olen kykeneväinen kontrolloimaan omaa elämäni.

OMIA vahvuuksiani on selkeästi optimistisuus ja asioiden näkeminen positiivisessa valossa. Ainakin aina aika ajoin. Olen hyvin elämänmyönteinen ihminen, mitä katson myös vahvuutena.

MINÄ PÄÄTÄN!

OLEN aika harkitsevainen, joskus mietin jotakin asiaa monta päivää, että pitäisiköhän niin tehdä vai ei, ja sitten jos jotain asiaa ei pysty miettiä pitkään, niin sitten vain teen jonkun nopean päätöksen ja toivon, että toimin oikein. Ja yleensä teen ihan hyvän valinnan. Mutta joskus taas olen nopea päätöksenteossa ja sekin on hyvä, sillä joskus tarvitsee päättää nopeasti jotain ja myös toimia nopeasti.

OLEN myös järkevä ja harkitseva. Ajattelen enemmän järjellä kuin sydämellä. En toimi täysin intuitioni varassa, vaan pystyn harkitsemaan moniakkin vaihtoehtoja rauhassa. Järjellä toimiminen vaatii myös tietoa päätöksestä. Tykkään perehtyä asioihin, ennen kuin päätän niistä. Uskon siitä olevan myös hyötyä tulevaisuudessa.

OSAANKO?

ON asioita joissa olen mielestäni hyvä, mutta todellisuudessa koen olevani huono vielä useammissa asioissa. En osaa matikkaa tai ruotsia ja tämän takia en pidä niistä, ja koska en pidä niistä en halua opiskella niitä. En pysty vaikuttamaan omaan "learning mindset":iini. En ole myöskään kovin sosiaalinen tai rohkea.

ITSE ajattelen osaamisestani melko negatiiviseen sävyyn, minkä takia minun on vaikea löytää asioita mitä osaan.

VAIKKA tiedostan, että olen monissa asioissa oikeasti hyvä, on sen myöntäminen itselle vaikeaa. Aliarvioin omia saavutuksiani helposti, sillä en halua kehuskella niillä. Niin pitkään kuin muistan, olen aina halunnut osata kaiken mahdollisimman hyvin, lähes täydellisesti. Välttelen huomauttamattani epäonnistumisen tunnetta, ja teen kaikkeni sen eteen, että voisin onnistua kaikessa. Se vie voimia, mutta jos elämäntyylinä on aina ollut riman asettaminen jopa liiankin korkealle, on vaikeaa yhtäkkiä vain “ottaa rennosti” ja olla välittämättä, jos kaikessa ei onnistu.

MIELESTÄNI omat vahvuudet ovat usein niitä, jotka itseltä jäävät huomaamatta, ainakin näin minulla on käynyt.

OLEN ARMOLLINEN JA KUUNTELEN ITSEÄNI!

VIELÄ muutama vuosi sitten kuljin vahvasti muiden mukana, enkä oikein tiennyt mistä tykkään ja mitä elämältäni haluan. En tietenkään voi vieläkään sanoa varmaksi mitä haluan tai kuka olen, mutta olen oppinut kuuntelemaan itseäni. Nykyään tiedän, että tarvitsen aikaa itseni kuuntelemiseen. Vain siten voin elää mieluista elämää itselleni. Jos huomaan jonkin vaivaavan mieltäni, käsittelen asian.

AIKOINA, kun en usko itseeni, annan itseni kokea myös turhautumisen tunteet. Sillä epävarmuuden kautta myös usko itseeni lopulta on löytynyt. En voi antaa omien pelkojeni olla itseni tiellä. Itsensä kannustaminen onkin erittäin tärkeä taito. En voi rakentaa elämääni toisten varaan, jotta he aina kannustaisivat minua epäonnistuttuani.

OSAAN myös ottaa rennosti ja pitää taukoja. Tiedän milloin teen liikaa ja osaan kuunnella itseäni, kun asiat käyvät rankaksi.

OLEN MYÖS...

...VÄLILLÄ aika omaperäinen ja teen asiat omalla tavallani mutta se on ihan hyvä asia, sillä jos kaikki tekisivät kaiken samalla tavalla, niin eihän siitä mitään tulisi. ... Minulla on aika omanlainen ja outo huumorintaju, mutta se on vain hyvä asia ja itse tykkään siitä.

...MIELESTÄNI hyvin rento, en niuhota turhasta. Kaverit sanovat minua myös hyvin omaperäiseksi. Uskallan olla oma itseni, enkä esitä mitään, mitä en ole. Monet eivät sitä osaa, mikä on harmi. Minusta kenenkään ei tarvitsisi esittää.

...HUUMORINTAJUNI ansiosta selvinnyt monesta kiusallisesta tilanteesta.

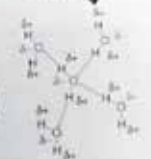
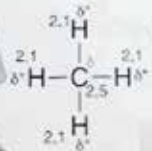
AINA ei tarvitse ottaa itseään niin kovin vakavasti.

OLEN OPPINUT, ETTÄ HORJUTTAMINEN OLIKIN HYVÄ ASIA. Nyt tiedän itse, että empaattisuus, oikeudenmukaisuus, luovuus, räkänauruni ja väreihin tuhriintuneet sormeni ovatkin vahvuuksiani. SE MITÄ OLEN, ON OSAAMISENI, EI SE, NÄKEVÄTKÖ IHMISET SAAVUTUKSENI JA VALINTANI MENESTYKSEKKÄINÄ. Olen taas oppinut tanssimaan ja soittamaan ilmakitaraa samaan aikaan. Olen hyvä siinä. Vaikka itse sanonkin. Keikkani jälkeen saatan teipata sydämiä kämppikseni huoneeseen, keittää parasta teetä, itkeä taidokkaat itkut tai piirtää kaappini seinämään.

Stressistä selviytyminen

Prosessi, jossa henkilö oppii
selviytymään stressistä

Elämäntapa
...a siitä, että pystyy
...äänsä ja muuttar
...eiksi. Hyvään

Stressi

Mielenterveys

**PSYKKINEN
HYVINVOINTI**

SELVIYDYN

Lukiolainen selviytyy eri tavoin ja monesta, voidaan ajatella. On kuitenkin äärimmäisen tärkeää kuulla myös lukiolaisten omaa ääntä todellisuuksista, joissa eletään. Selviytymään on opittu priorisoimalla, mutta myös omasta jaksamisesta ja hyvinvoinnista huolehtimalla. Opitut tosielämän selviytymiskeinot ovat pääomaa, jotka auttavat myös tulevilla karikoissa ja ponnistuksissa.

“On aina kuitenkin hyvä tiedostaa, että vaikka itseään haluaa kehittää, ei kaikessa voi olla taitava eikä kaikkea voi osata.”

LUKIOLAISEN ELÄMÄNTODELLISUUS

NYT kun olen lukiossa, ei aina ole niin paljon aikaa tai voimavaroja tehdä vapaa-ajalla kaikkea, mitä tahtoisi.

TIEDÄN, millainen työmäärä minulla on vielä edessä. Palautettavia tehtäviä, kokeisiin lukemista ja harrastuksia. Samaan aikaan pitäisi kerätä nukkua kunnon yöunet. Tunnit eivät riitä. Stressaannun.

RAHAA kuitenkin tarvitsen enkä tukea Kelalta, joten töitä on tehtävä. Uskon, että vielä tulee aikoja, jolloin minulla on aikaa toteuttaa itseäni kouluajankin ulkopuolella.

PRIORISOINTI

IHAN oman mielenterveyteni vuoksi olen koittanut jättää kilpahenkisyyden pois ja keskittyä vain omaan suoritukseeni.

HARRASTIN voimistelua koko lapsuuteni ja nuoruuteni tähän vuoteen asti. Meillä oli hyvä joukkuehenki, mutta siinä vaiheessa, kun pystyin näyttämään itsevarmasti omaa osaamisaluettaani oli aina joku, joka oli yhtä hyvä ellei parempi. En ole oikeastaan koskaan ollut paras missään fyysisessä taidossa puhuttaessa kaikesta muustakin kuin voimistelusta. Se on välillä inhottavaa ja itsevarmuutta laskevaa, mutta olen oppinut keskittymään kaikkeen muuhun kuin kilpailuun paremmuudesta.

OLEN aina ollut taitava ajankäytössä ja tähän asti olen pystynyt priorisoimaan kaiken mieluisasti. Keskiarvoni on edelleen yli yhdeksän, käyn kuntosalilla monta kertaa viikossa, minulla on poikaystävä, jonka kanssa vietän myös paljon aikaa. Silti jää aikaa perheen ja ystävien kanssa olemiseen ja vielä omaa vapaa-aikaakin on. Koen siis, että elämäni on todella hienosti tasapainossa ja tunnen omat vahvuuteni läpikotaisin.

OLEN mielestäni melko motivoitunut opiskelija ja työntekijä. Koen palavaa tarvetta saada aloittamani asiat kunnolla loppuun ja pidän siitä kun asiat ovat järjestyksessä. Tämän takia olen hyvin tarkka ja järjestelmällinen. Olen myös hyvä aikatauluttamaan elämäni ja pidän osittain arjen tuomasta rytmistä.

AIKATAULUTTAMINEN ja organisointi on viime aikoina noussut suurimpiin prioriteetteihini. Nautinkin kalenterini täyttämisestä ja järjestelemisestä, mutta entistä enemmän nautin huomattuani mitä olenkaan saanut aikaan. Tavoitteenani on kehittyä.

OMASTA HYVINVOINNISTA HUOLEHTIMINEN

STRESSINSIETOKYKY on elämän varrella erittäin tärkeä taito omata, itse olen onnistunut sitä kehittämään harrastamalla monia joukkueurheilulajeja ja osallistumalla todella moniin koulun näytelmiin ja tapahtumiin. Pahiten olen kokenut stressiä ottaessani rankkaria jalkapallossa. Jos pää ei kestä, on erittäin epätodennäköistä, että tulisi maaliakaan.

EN ole kovinkaan rento tyyppi ja stressaannun pienistäkin asioista helposti. En usko sen olevan yksi vahvuuksistani, mutta se saa minut tekemään huolellisesti ja tarmokkaasti myös sellaisia asioita, joista en pidä. Olen oppinut elämään stressin kanssa ja olen kääntänyt sen vaikutukset itselleni hyödyksi.

TYKKÄÄN suunnitella asioita vaikeivat suunnitelmani aina toteutumaan. En ota stressiä pienistä asioista ja uskon siihen, että vaikeistakin tilanteista selviää ja kaikki järjestyy aikanaan.

SAAN nollattua ajatukseni parhaiten — myös vaikeimpien vastoin-
kääntymisten kohdatessa — siirtämällä ajatukseni minulle mieluisimpaan
harrastukseen, ratsastukseen. Oman hevosen selässä unohtuu kaikki muu ja
sen jälkeen on helpompi käsitellä vaikeitakin asioita selkeästi. Hevosharras-
tuksestani ja rakkaudestani eläimiä kohtaan uskon olevan apua miettiessäni
tulevaisuuden ammatinvalintaani.

MUTTA vaikka olenkin aina menossa pää kolmantena jalkana jonnekin,
osaan myös kyllä rentoutua. Se on tärkeä taito kaiken hektisyyden keskellä.
Rentoutumisen keinona minulla on myös luonto. Koirani kanssa luonnossa
raittiissa ilmassa liikkuminen selkeyttää ajatuksia paljon.

OLEN oppinut löytämään aikaa myös itselleni. Keskellä kiireistäkin
viikkoa saatan uppoutua tekemään niitä asioita, joista pidän kuten piirtämään
tai maalaamaan. Joskus ihan pieni hengähdystauko auttaa jaksamaan raskaasta
päivästä selviämiseen.

OSAAMISTA on myös itsestään huolehtiminen.

KEHOA täytyy ajoittain huoltaa, jotta siitä saa kaiken irti.

KEHITTYÄKSEEN kouluaineissa tai missä tahansa muussa on hyödyllistä olla juuri niin priimakunnossa kuin itselle mahdollista etenkin henkisesti, mutta hyvä fyysinen kunto kohottaa mielialaa sekä toimii vastapainona kaikelle ajattelulle.

MUN LEARNING MINDSET

Lukiolaisen learning mindset on motivaatiota sekä pohdintaa omasta oppimisesta. Se on myös tahdonvoimaa ja avoimuutta uudelle. Motivaatiolla on merkitystä ja joskus vähemmälläkin pääsee, sanovat lukiolaiset – ja ovat ytimessä. Nuoret myös kertovat miten oppivat, ja muistuttavat vielä tuen tarpeesta, jota oppiminen edellyttää.

“Onneksi elämässä pääsee pitkälle jo pelkällä tahdonvoimalla ja avoimuudella uusille asioille. Osaamistaan voi aina kehittää ja se kehittyikin jatkuvasti.”

UUDEN oppiminen onkin minulle erittäin mieluisaa ja pidän suunnattomasti opiskelusta. Onnekseni olen siinä myös melko taitava: uusien asioiden omaksuminen on helppoa, kun omaa kiinnostusta aiheeseen. Mielestäni opiskelu on myös tärkeää ja siitä ei ole ikinä haittaa, oli sitten nuori tai vanha.

KIINNOSTUS ja opiskeluinto ilmenevätkin ahkeruutena ja tunnollisuutena, joita osoitan lukiossa opiskellessani. Koulun lisäksi se näkyy kuitenkin myös muualla. Haluan aina tehdä parhaani ja antaa täyden panoksen, oli sitten kyse kesätöistä tai seurakunnan leirin ohjaamisesta. Minusta tuntuu tärkeältä, että voin osoittaa kykyni ja sen, että pärjään. Siksi olenkin myös pitkäjänteinen, jaksan yrittää uudestaan, jos epäonnistun. Hermoni ei pala helposti ja osaan olla kärsivällinen pyrkiessäni tavoitteisiini.

JOS asia ei niinkään kiinnosta, teen sen vain valmiiksi.

OSAAMISIDENTITEETTI on mielestäni laaja. Osaan paljon mielestäni lukiolaiselle/opiskelijalle tärkeitä taitoja, kuten paineiden sietäminen ja kärsivällisyys. Uuden oppiminen minulle on kokemuksena vaihtelevaa. Suurin muuttuja uuden opiskelemisessä on aihe. Jos opiskeltava aihe on mielenkiintoinen ja se esitetään tarpeeksi yksinkertaisella, mutta kuitenkin asiapitoisella tavalla, opin asian yleensä helposti. Toisaalta mielestäni ei kiinnostavat asiat tai muuten huonosti esitetyt asiat ovat minulle vaikeita opeteltavia. Uskon, että tämän ilmiön takana on vain ja ainoastaan motivaatio. Mitä enemmän aihe kiinnostaa minua, sitä motivoituneempi olen opiskelemaan sitä.

JOKAISISSA vahvuudessanikin on vielä paljon kehitettävää, ja yksi vahvuuksistani onkin halu oppia koko ajan lisää asioita. Jos jossain työssä vaaditaan jotain tiettyä taitoa, jota minulla ei vielä ole, olen valmis tekemään töitä sen eteen, että tulevaisuudessa voin hallita senkin taidon.

OLEN aina jaksanut opiskella kaikkea suht tasapuolisesti, vaikka aine sinänsä ei minua kiinnostaisikaan. Kuitenkin matemaattiset ja luonnontieteelliset aineet ovat aina olleet minulle ne vahvimmat. Varsinkin maantieto on ollut mielekästä opiskella, sillä olen mielestäni hyvä hahmottamaan syy-seuraussuhteita ja laajoja kokonaisuuksia, joita kyseisessä aineessa tarvitsee.

OPPIAINEISTA heikoin on selvästi ruotsi. Uskon että heikko menestykseni siinä johtuu tosin pääasiassa hatarasta motivaatiostani.

OLEN hyvä koulussa. Peruskoulussa todistuksieni keskiarvo oli aina yli yhdeksän. Kokeisiin minun ei ole koskaan tarvinnut pöntätä kovinkaan paljoa pärjätäkseni. Olen nopea oppija, opin ja sisäistän helposti uusia asioita. Liittyipä uusia asia sitten kouluun tai johonkin aivan muuhun, omaksun asian vaivattomasti.

KAIKKEA tätä toisaalta edellyttää motivaatio. Ilman minkäänlaista motiivia, oli se sitten ulkopuolinen tai ei (Motiivi, joka ei välttämättä liity itse tietyn asian oppimiseen, vain esimerkiksi mielihyvän tunteeseen, kun työ on ohi.), olisi hyvin vaikeaa ajatella, että pääsisin eteenpäin oppimisen haasteissa. Ei ole harvinaista, että kyseessä on ulkopuolinen motiivi, jos ja kun löydän esimerkiksi tietyn aineen erittäin tylsistävänä. Tällöin olen myös huomannut, että tehokkuuteni oppimisen kannalta ei ole parhainta. Toisaalta, joskus olen löytänyt tätä vastaavan motiivin, joka perustuu pelkästään omaan kiinnostukseen kyseiseen aiheeseen. Tällöin, esimerkiksi koodauksen suhteen, olen huomannut, että oppiminen sujuu erittäin tehokkaasti eri menetelmien ja avun kautta ja pyrin oppimaan lisää oman tahdon mukaan.

LUKIO-OPISKELU on minulle helppoa, kun taas asioiden siirtäminen käytäntöön voi tuottaa ajoittain haasteita, tästä hyvänä esimerkkinä ajokortin hankkiminen: teoriakoe meni heittämällä läpi ja inssin jouduin uusimaan. Ajattelen tieteellisesti ja teoreettisesti ja ylipäätään ajattelen paljon. Olen huono tekemään nopeita päätöksiä, mutta toisaalta osaan punnita asioita monista näkökulmista ja löydän kaikista vaihtoehdoista sekä plussia että miinuksia.

OPIN parhaiten siten että kertaan lukemani asiat uudelleen.

OPIN näkömuistini avulla, mikä auttaa minua myös hahmottamaan kokonaisuuksia.

OLEN auditiivinen oppija, joten muistan kuulemani asiat helposti. Toisaalta muistan helposti myös näkemäni kuvat.

OPIN ihan ympäristöä ja kuvia tarkkailemalla.

OPIN itse parhaiten lukemalla sekä tekemällä muistiinpanoja.

OLEN huomannut eräänlaisia malleja, jotka toisaalta sopivat minun oppimistyyliini, kuten niin sanotun “yrityksen ja erehdyksen kautta”... Tietenkin, jos en onnistu asiassa mitenkään, pyydän vasta sitten opettajaa.

PUHEIDEN

pito on kaikkea muuta kuin vahvuuteni, mutta sen oppii vain raahaamalla itsensä sinne luokan eteen lukemaan runoa yksi, kaksi, kolme ja miljoona kertaa. Sosiaaliset tilanteet ovat joskus samanlaisia, sillä niihinkin pitää vain mennä ja jokaisesta uudesta kokemuksesta usein oppii jotakin uutta. Muun muassa millainen pitää olla, ollaakseen pidetty. Kuinka olla charmikas tai kunnioitettava henkilö, kenties vain hyvää jutteluseuraa. Miten pitää milloinkin käyttäytyä saavuttaakseen sen hetkisen tavoitteen siitä, millaisena muut näkevät itseni.

TARVIIN TUKEE!

ITSEOPISKELU ei ole niin minua varten, tarvitsen aluksi jonkun selittämään asiat niin, että ne ymmärrän.

OPETTAJAN apu tai oikeastaan toisen ‘ulkopuolisen’ apu on ollut huomattavasti hyvä tapa oppia minulle. Ymmärtämällä toisen näkökulmaa työskentelemällä näiden kanssa on joissain tapauksissa ollut hyvin tärkeää minun oppimiselleni. Muun muassa koodauksen parissa on tärkeää, että koodissa ei ole minkäänlaista kirjoitusvirhettä, koska koodi ei muuten toimi. Joten on hyvä, että on toinen, joka voi mahdollisesti nähdä pienenkin kirjoitusvirheen tai auttaa ymmärtämään.

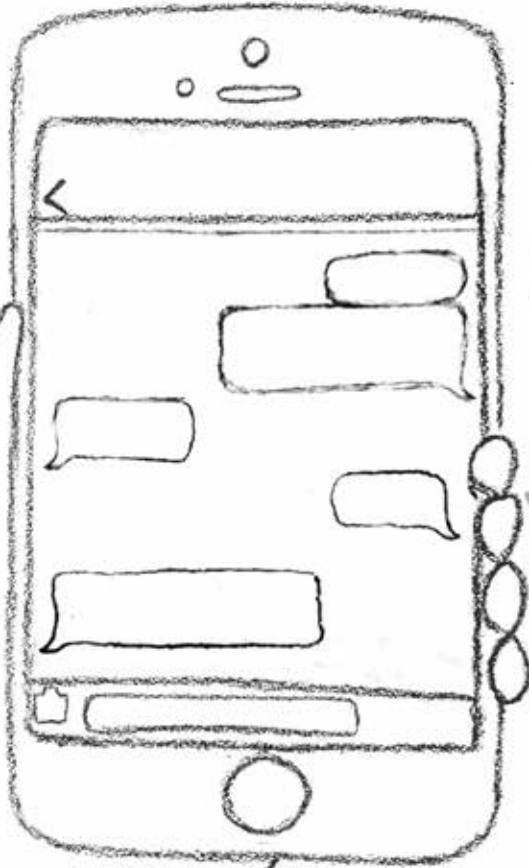

ON uskomatonta, miten paljon sitä osaakaan kaikkea, mitä ei aktiivisesti tee tai ajattele. Kun tarve tulee, muistuu kauan sitten opittu taito herkästi mieleen.

Kouluamu
aamulla heräsin
seitsemän kolmekymmentä
ulkona satoi lunta
ympärilläni oli pimeää
ahdistuin
kävin takaisin nukkumaan

Nimim. Karviaiskoisot

VOIMANA VUOROVAIKUTUSTAITO

Hyvät vuorovaikutustaidot ovat avaimina eri oviin nyt ja tulevaisuudessa. Erilaisissa sosiaalisissa suhteissa olemista kuvataan teksteissä mukautumisena, kuuntelemisen taitoina sekä yhteistyönä. Lukiolaiset tuntevat tiedostavan ja arvostavan myös mahdollisuuksia, joita hyvät vuorovaikutustaidot tuovat mukanaan.

“Jotkut asiat on parempi tehdä ilman vastahakoisuutta, sillä niistäkin tilanteista voi oppia paljon.”

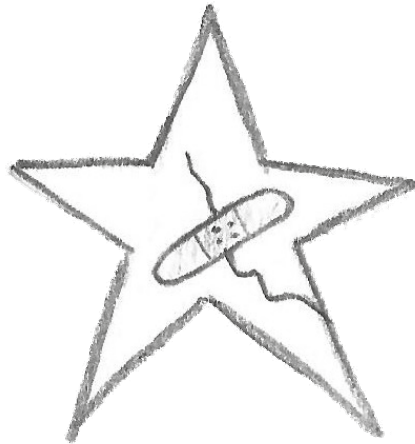
MÄ MUIDEN KANSSA

OLEN ystävällinen ja tulen kaikkien kanssa toimeen. Minulla on paljon ihania ystäviä ja myös suhteet perheeseeni ovat erittäin hyvät. Perheeni kanssa ulkoilemme usein ja kesäisin purjehdimme yhdessä. Olen kiltti ja pyrin aina auttamaan kaikkia tarpeen mukaan.

OLEN mukautuja. Tykkään ottaa vastuuta ja järjestää. Osaan kuitenkin vetäytyä, jos joku muu haluaa ottaa ohjat. Osaan lukea hyvin erilaisia tilanteita ja pystyn sopeutumaan niihin, sillä tulen luonnostaan hyvin toimeen erilaisten ihmisten kanssa. En ole kovinkaan vahva persoona tai tulinen sielu. Jos joku on jostakin asiasta eri mieltä kanssani, en tulistu helposti. Minut onkin melko vaikea suututtaa.

OLEN hieman ujo ihminen, mutta silti sosiaalinen ja tykkään ja osaan kuunnella toisia tarpeen tullessa. Moni ihminen ei ehkä halua kertoa nykyään vieraille itseään vaivaavista asioista, mutta jos joku tulee kertomaan minulle jonkin edes pienenkin asian, minä kuuntelen.

ONHAN se välillä raskasta, kun kuuntelee kaikkien ongelmia, mutta onneksi minulla itsellenikin on ihmisiä kenelle voin avautua.

OLEN ystävällinen ja kohtelias, osaan huomioida muut ja tulen toimeen kaikenlaisten ihmisten kanssa. Havaitsen ihmisestä helposti, jos kaikki ei ole ok. Huomaan usein, että olen niin valmis olemaan muiden apuna, etten muista aina huomioida itseäni. Olen myös äärimmäisen sanavalmis, ja keksin loistavaa tilannehuumoria. Olen aina läheisteni tukena ja kannustan muita, sillä parasta siinä on nähdä, kuinka muut pääsevät lähemmäs tavoitteitaan. Miellän itseni myös helposti ryhmän johtajaksi, sillä koen osaavani tehdä hyviä päätöksiä ja olen järkevä haastavissakin tilanteissa.

TÄHTÄÄN YHTEISTYÖHÖN

IHMISTEN kanssa työskenteleminen on ollut melko helppoa minulle. Ylä- ja alakouluaikoinani pidin ryhmitöistä, joita ei tehty oman parhaan kaverin kanssa, vaan ihmiset sekoitettiin kaverisuhteista viisi. Tunnen tuollaisen oppimistavan kehittäneen minua vuorovaikuttajana ja ihmisenä, minkä takia olen harmissani, ettei samaa käytäntöä ole lukiossa. Tiedän kuitenkin, että jokaisen ihmisen kanssa työskenteleminen on erilaista ja sen voi oppia vain työskentelemällä. Myös autoritaarisuuden omaaminen ja kunnioituksen ansaitseminen erilaisten ihmisten keskuudessa, jotka eivät kuulu siihen omaan ystäväryhmään, vaatii kokemusta, jonka aion hankkia.

OTAN sosiaalisissa tilanteissa muut huomioon ja välitän heidän mielteistään tasavertaisesti omiini nähden.

OMIIN vahvuuksiini kuuluu toimia harmoniassa muiden ihmisten kanssa ja saada pieni ryhmä toimimaan yhdessä hyvin.

OLEN valmis työskentelemään kaikkien erilaisten ihmisten kanssa, vaikka se saattaisikin tuntua hankalalta. Jotkut asiat on parempi tehdä ilman vastahakoisuutta, sillä niistäkin tilanteista voi oppia paljon. Olen rento ja yritän rikkoa jännitystä olemalla se, joka puhuu ja kyselee, sekä kuuntelen muiden vastauksia.

IHMISET voivat myös luottaa minuun, sillä yritän olla kaikille reilu, auttaa ihmisiä tärkeissä asioissa ja koitan olla mahdollisimman avarakatseinen, jotta pystyisin monipuolisempaan yhteistyöhön.

OLEN myös hyvin rento persoona, jonka kanssa voi jutella oikeastaan kaikesta, mikä varmasti auttaa työelämässä ihmissuhteissa.

KAVERIPORUKASSA me vitsaillaan paljon, joten hyvästä huumorintajusta on apua. Siitä olenkin iloinen, että ymmärrän vitsejä. Ei aina tarvitse olla tosikko.

ARVOSTAN moninaisuutta

OLEN joustava ja pyrin olemaan ennakkoluuloton uusien asioiden ja ihmisten kohtaamisessa. Haluan pysyä positiivisena ja yritän löytää jotain hyvää kaikesta.

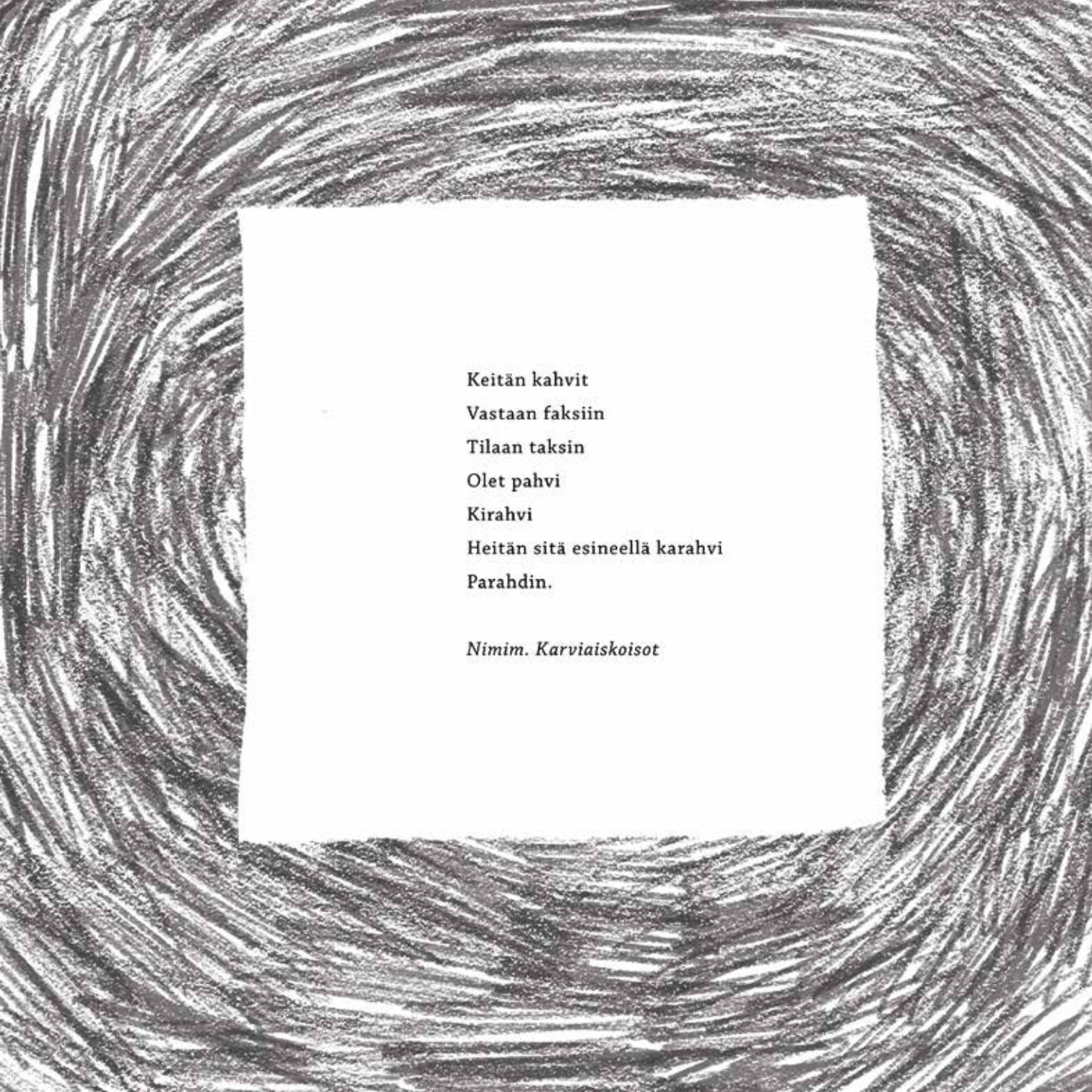
OLEN aina kohtelias ja ystävällinen muiden ihmisten kanssa, sillä en voi tietää, mitä toisen elämässä tapahtuu. Sitä paitsi ei ole mitään järkeä ratkaista ongelmia vihalla, sillä silloin tilanne vain huononee. On tärkeää pyrkiä ymmärtämään toista ja toisen ideoita hänen näkökulmastaan, koska juurtumalla omaan ajatusmaailmaan ei opi mitään, eikä välttämättä ymmärrä toisten ihmisten ajatuksia ja tekoja.

MITÄ HYÖTYYY?

SOSIAALISILLA taidoillani olen myös luonut paljon suhteita ja ystäviä.

OLEN mielestäni hyvä puhuja ja kirjoittaja ja minulla on hyvä taito saada ihmiset vakuuttuneeksi.

Keitän kahvit
Vastaan faksiin
Tilaan taksin
Olet pahvi
Kirahvi
Heitän sitä esineellä karahvi
Parahdin.

Nimim. Karviaiskoisot

VAIKUTTAMISEN MAHTI

Lukiolaiset haluavat vaikuttaa ja osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Vastuullisena kansalaisena toimiminen kiinnostaa, ja siihen liittyen esimerkiksi ilmastoasiat. Lukiolaiset ovat kiinnostuneita ympäröivästä maailmasta, ja vastuutähyily ulottuu tuleviin sukupolviin saakka. Yhteiskunnallisista asioista halutaan ottaa selvää, perehtyä ja tutkailla. Itseen vaikuttavissa päätöksissä penätään vahvaa osallisuutta.

“En tykkää, jos minun mielipiteeni syrjäytetään tai ne ohitetaan välinpitämättömästi”

VIIME vuosina olen oppinut vastuuntuntoisemmaksi ja ajattelukykyäni on laajentunut. Olen aina ajatellut muita ihmisiä, mutta ne ihmiset ovat kuitenkin rajautuneet lähipiiriini. Nykyään osaan laajemmin ajatella muita ihmisiä ja esimerkiksi koko yhteiskuntaa ja tuleviakin sukupolvia. Vastuuntuntoisuutta olen oppinut ottamalla eri asioista itse selvää. Ajankohtaisena esimerkkinä ilmastonmuutokseen liittyvät asiat. Olen tutkinut asioita ja sen myötä oppinut ajattelemaan asioita laajemmin ja muuttamaan omia tekojani.

OLEN myös seurannut laajasti yhteiskunnallista keskustelua sekä eri kulttuureja saavuttaakseni paremman ja laajemman maailmankatsomuksen sekä ymmärtämisen maailmaa ja sen ongelmia kohtaan. Otan kantaa yhteiskunnalliseen keskusteluun ja osaan muodostaa laajan mielipiteen itselle tärkeästä aiheesta sekä perustella sen. Tietoisuus ja avartuneisuus ovat minulle tärkeitä ominaisuuksia ja pyrin jatkossakin laajentamaan tietoa ympäristöstäni ja ympäröivistä ihmisistä, heidän asenteistaan ja katsomuksistaan.

HALUAN myös olla osana suunnitelmissa, joilla on minulle väliä. Haluan vaikuttaa asioihin, jotka tapahtuvat ympärilläni. En tykkää, jos minun mielipiteeni syrjäytetään tai ne ohitetaan välinpitämättömästi.

OSA III: URAA JA ELÄMÄÄ SUUNNITTELEMASSA

Itä-Suomen nuorisopuntari on laaja kysely itäsuomalaisten nuorten hyvinvoinnista, arvoista ja asenteista. Vuoden 2018 selvityksessä (n=1000) nuorten työelämähuolena on pärjäämisen eetos. Nuoret ovat huolissaan jaksamisestaan ja tulevaisuuden työelämän vaativuudesta. Toisaalta työltä toivotaan elämänsisältöä ja mielekkyyttä. Nuorten ajatuksiin työstä liittyy valtavia jännitteitä, joiden ratkaisemisesta nuoret kokevat olevansa yksin vastuussa valinnoillaan. (Ikonen & Tuuva-Hongisto, 2019.)

Tämän kirjan viimeinen osa käsittelee lukiolaisen ura- ja elämänsuunnittelun kokonaisuutta. Se sitoo yhteen myös aikaisempien osien kerrontaa tavoitteista, haaveista ja tulevaisuuden tutkimisesta. Tulevaisuus on vielä osittain hämärä nuorille, mikä on luonnollista ja lohdullistakin - voisiko se muuta ollakaan? Epätietoisuus aiheuttaa kuitenkin nuorten mieliin kysymyksiä, joihin kaivataan kiperästi vastauksia. Mitä jos? Kuka kertoisi? Osa nuorista osoittaa tietävänsä, mitä tulevaisuudelta haluaa, joten koulutustavoitteita kuvataan myös hyvin päämäärätietoisesti. Toisaalta on varmasti monia nuoria, jotka ovat epätietoisia nykyhetkestä, saati tulevaisuuden urahaaveistaan. On hyvä muistaa, että niinkin saa olla.

Mitä työuralla sitten tarkoitetaan ja mitä lukiolaisten urasuunnittelu on? Ura on käsitteenä haastava, ja mielikuva voi asettaa korkeita tai epärealistisia odotuksia sen lineaarisuudesta (Peavy, 2000). Lineaarisesti etenevän uran vastakohtana voidaan pitää episodiuuraa, joka muodostuu erilaisten projektien, tilapäisten työtehtävien tai freelance-töiden ympärille (Raudasoja & Heino, 2019). Silpputyöksikin tätä on kuultu nimitettävän. Nämä epätyypilliset työsuhteet, silppu- tai projektityöt ovat ajassamme tavallisia, myös ajasta ja paikasta riippumaton työ lisääntyy. Työ ja sen organisointi yksilöityy - työtä voidaan tehdä yhtä aikaa usealle työnantajalle. Myös itsensä työllistäminen ja yrittäjäyys yleistyvät tulevaisuudessa. (Tenhunen-Vanhanen & Väisänen 2016.)

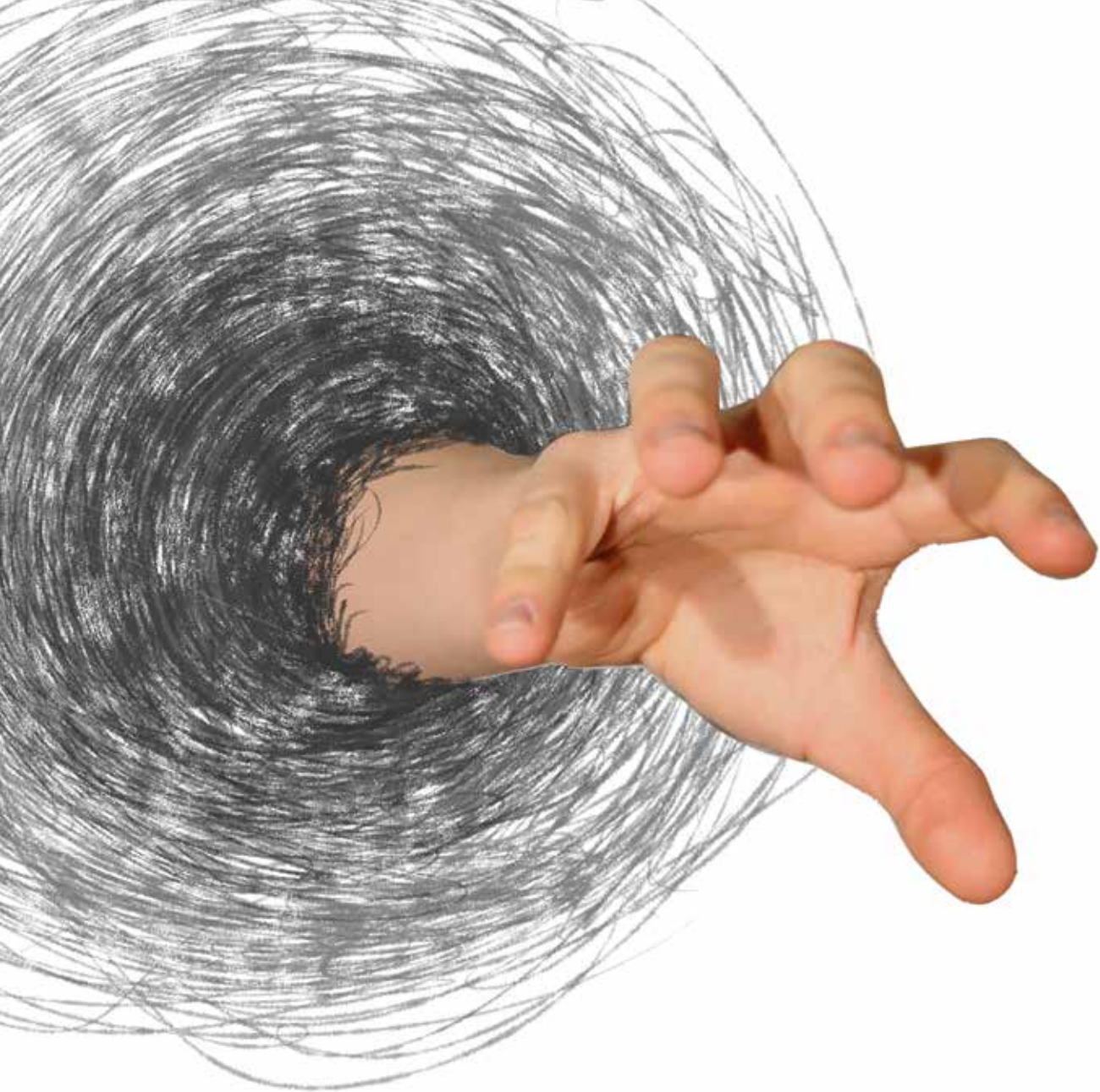
Lukiolaisen urasuunnittelu puolestaan kiinnittyy osaksi koko nuoren elämää ja tulevaisuuden suunnittelua, ja lukion on todettu olevan useimmille nuorille jatkosuunnitelmien miettimispaikka. Etenkin lukio-opintojen alkuvaihe näyttäisi toimivan uramuuntuvuuden ja siihen liittyvien pohdintojen virittäjänä. Uramuuntuvuudella (career adaptability) tarkoitetaan nuoren itsesäätelytaitoja ja psykososiaalisia resursseja tai pääomaa (vrt. Tomlinson ym. 2017), jotka auttavat nuorta selviytymään ammatinvalintaan tai ammatilliseen elämänkulkuun liittyvissä siirtymissä. (Timonen, Silvonen & Vanhalakka-Ruoho, 2016.) Lukiolaisten urasuunnittelu on osa lukion opinto-ohjausta, joka muodostaa lukio-koulutuksen ajan kestävän jatkumon. Jatkumon aikana lukiolaisen tulee saada riittävät perustiedot ja -taidot, joiden avulla hänen on mahdollista suunnitella lukio-opintojaan, jatko-opintojaan sekä pohtia urasuuntautumistaan. (Opetushallitus, 2020.)

Lukiolaisten tekstit tässä osassa heijastavat pieniä palasia yksilöllisistä urasuunnitteluprosesseista. Niiden kokonaista kaarta emme voi kuitenkaan tavoittaa. Haastamme kuitenkin lukiolaisten sanojen ja kuvien avulla pohtimaan, miten aikaisemmissa osissa käsitellyt lukiolaisen mahdin synty ja kasvutarinat sekä osaamisen puntarointi heijastuvat nuoren ura- ja elämänsuunnitteluun.

HÄMÄRÄ TULEVAISUUS

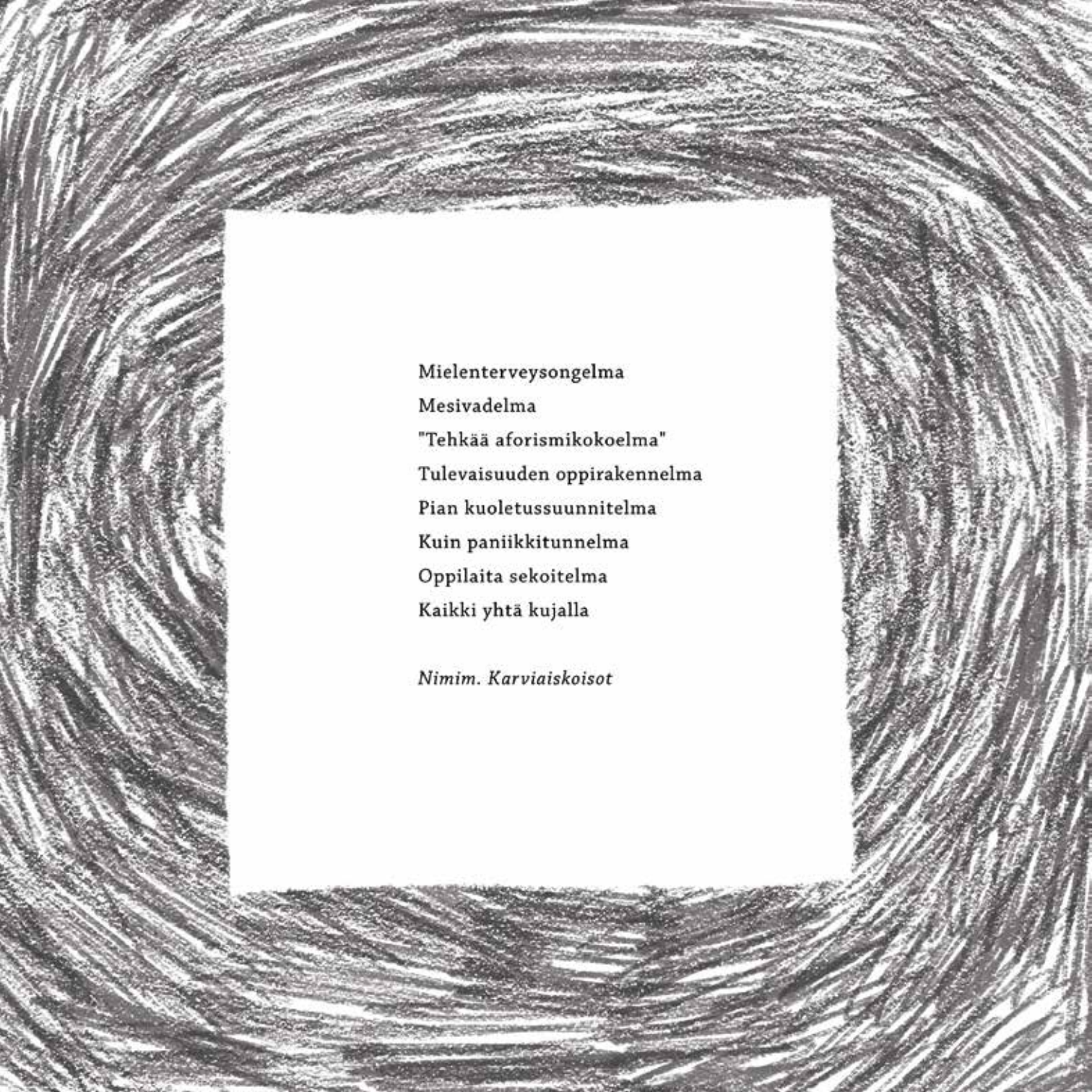
OLEN oppijana enemmänkin tekemällä oppija kuin lukutoukka. Tästä syystä olenkin alkanut miettimään opinpolkuani uudestaan. Onko minusta kuitenkaan lukiolaiseksi ja sitä kautta ylioppilaaksi vai opinko paremmin esimerkiksi oppisopimuksella itselleni mieluisan ammatin .. Uskon kuitenkin, että jokainen tarvitsee jonkin koulutuksen tueksi elämän varrelle. Oppiminen on tärkeää, mutta opiskelun on tapahduttava jokaiselle itselleen mieluisalla tavalla. Minulle se ei ehkä kuitenkaan ole lukiokoulutus.

OLEN hieman hukassa osaamiseni kohdistamisen suhteen. Kiinnostuksenkohteeni, haaveeni ja osaamiseni eivät tunnu kohtaavan minkään tietyn ammatin ja alan kanssa, joten opiskelupaikan valitseminen vaivaa minua. Vaikka menestyn luonnontieteissä, en välttämättä halua käytännössä tehdä sitä työkseni. Taas haaveilemani ammatit eivät kohtaa osaamiani asioita. Tämän ristiriidan kanssa kieriskely on rasittavaa ja vie aikaa ja energiaa muilta elämän osa-alueilta.

TULEVAISUUTENI on vielä hämärä. En tiedä yhtään, mitä haluaisin tehdä työkseni. Sekin ahdistaa, että osaan hyvin monista asioista perusasioita, mutta mikään ei ole vielä kiinnostanut erityisesti. Mutta olen taitava oppija, ja jos jokin asia alkaa kiinnostaa minua vähänkään, opin sen varmasti ja nopeasti. Jos johonkin ryhdyn, niin suoritan sen aina kunnialla alusta loppuun. Se ominaisuus on ollut, ja tulee aina olemaan elämässäni perustavanlaatuinen tekijä.

Mielenterveysongelma
Mesivadelma
"Tehkää aforismikokoelma"
Tulevaisuuden oppirakennelma
Pian kuoletussuunnitelma
Kuin paniikkitunnelma
Oppilaita sekoitelma
Kaikki yhtä kujalla

Nimim. Karviaiskoisot

REALITEETTEJA!

KUINKA opintotukia maksetaan tilanteessa, jossa opiskelija ei ole päässyt minnekään hakemaansa opiskelupaikkaan. Pitääkö minun hakea työttömyystukea ja tätä kautta hakea töitä samalla, kun opiskelisin avoimessa yliopistossa psykologiaa? Näihin kysymyksiin kaipaisin kovasti vastauksia.

Kotitalouslamppu sammuu
Voin jo uneen vaipuu
Nähdä unia tulevaisuudesta kirkkaasta
Minusta tulee isona Lepän Asta
TAIKKA
Korvapuustien maistaja

Nimim. Karviaiskoisot

KOULUTUSTAVOITTEET

JATKO-OPINTOJEN suhteen olen jo päättänyt mille aloille tulen pyrkimään ja ahkeran koulutyöni ansiosta nämä tavoitteet ovatkin alkaneet tuntua varsin realistisilta.

TULEVAISUUDEN minäni tulee myös olemaan vielä opiskelija.

LUOVUUDESTA haluaisinkin itselleni ammatin tulevaisuudessa.

HAAVEENANI on olla tulevaisuudessa joko sarjakuvapiirtäjä tai näyttelijä. Toivon, että ammatti, johon päädyn, on sellainen, jossa saan hyödyntää luovuuttani. Toisaalta myös tieteelliset aineet, kuten biologia, kiinnostavat minua suuresti.

URHEILU on minulle erittäin helppoa ja mieluisaa, siksi olen miettinyt myös liikunnanopettajan pestiä.

HALUAISIN opettajaksi, koska koen olevani hyvä opettamaan. Useaan kertaan olen ystäviäni auttanut pönttäämään kokeisiin ja ainakin itse olen kokenut tehneeni hyvää työtä ja auttaneen heitä oikeasti.

KOSKA olen kokenut olevani niin hyvä kielissä, olen myös päättänyt ottaa tavoitteekseni päästä opettamaan englantia lukioon tai yliopistoon.

HALUAISIN tulevaisuudessa työskennellä ehkä taiteilijana tai vaatesuunnittelijana, koska olen kiinnostunut muodista ja siitä, miten se kehittyy.

FYSIOTERAPEUTIN työ on kiinnostanut siksi hyvin paljon, koska se olisi intresseiltään sellaista mitä etsin, ja sitä voi tehdä myös osa-aikaisesti, jotta aikaa jää myös tärkeimpiin asioihin.

SAMAAN kategoriaan liittyen liikunnanohjaaja olisi työ, joka kiinnostaisi paljon. Sen lisäksi olen usein miettinyt että toteuttaisin unelmani siitä, että minusta voisi tulla hengenpelastaja. Suomessa kyseinen työ ei saata olla kaikkein mielenkiintoisinta, mutta sitten taas olisi pätevyys, jonka avulla ulkomaillakin voisi integroitua, jos se tulee tarpeeseen. Onhan sanottu, että ulkomaille muuttaessa kaikki muu onnistuu helposti, mutta työn löytäminen usein ratkaisee. Nuorena on suunnitelmat vielä niin auki, ettei sitä tiedä mihin lähtee.

KULTTUURIT ja kielet kiinnostavat minua paljon. Suurin kiinnostukseni kohdistuu juuri nyt venäjän kieleen ja toivoisin, että joku päivä voisin olla siinä sujuva. Kääntäjän työ olisi siksi kiinnostavaa ja kehittävää.

POHDINTAA TULEVAISUUDESTA

OLEN sellainen ihminen tyypiltäni, että olen kiinnostunut aivan kaikesta maan ja taivaan välillä. Kaikki on niin kiinnostavaa ja on vaikeaa ajatella, että tekisin ammatikseni vain jotain tiettyä päivästä toiseen. Siksi ammatinvalinta vaatiikin paljon aivotyötä.

TYÖ, jota en ole kuitenkaan koskaan väsynyt tekemään, on vapaaehtoista. Koska olen siksi vapaa-ajalla paljon erilaisten ihmisten kanssa tekemisissä, olisi loogista ajatella, että ehkä joku ihmisläheinen työkin sopisi persoonalleni.

OLEN hyvä toimimaan myös lasten kanssa, sillä olen toiminut autistisen pikkuveljeni tukihenkilönä vuosien varrella, ja tykkään auttaa myös muitakin ihmisiä asioissa, joissa suinkin vain olen avuksi. Tulevaisuudessa haluaisin tehdä ihmisläheistä työtä, jossa voin jotenkin olla avuksi muille tai tuottaa iloa.

ASIAT, joita koen osaavani ja joissa koen olevani hyvä, tukevat vahvasti tulevaisuudenhaaveitani esimerkiksi ammatin ja työn suhteen. Luonteenpiirteideni ansioista tunnen halua saada tehdä jotain työtä, jossa saan olla muiden ihmisten kanssa vuorovaikutuksessa. Koen myös tärkeäksi sen, että tulevaisuuden työlläni olisi merkitystä muille ihmisille ja ympäristölle. Haluan tehdä jotain, mikä voisi auttaa muita ihmisiä tai he voisivat hyötyä siitä jotenkin.

TULEVAISUUDESSA haluaisin oppia ja kehittää ompelutaitoja. Haluaisin myös jatkaa opiskelemaan johonkin vaatesuunnitteluun liittyvään oppilaitokseen. Aion myös tehdä töitä ja säästää rahaa, jotta pääsisin matkustamaan ja näkemään maailmaa. Tavoitteenani on myös kehittää kielitaitoani, joka ei ole tällä hetkellä hirveän hyvä.

MYÖS se, että olin leikkioporukan ja oman alakoululuokkani vanhin, vaikutti asemaani ja rooliini. Tämä myös on vaikuttanut jatkokoulutusvalintaani sekä tulevaisuuden ammattiini. Haluan toimia yrityksessä, jossa teoillani on merkitystä ja pystyn vaikuttamaan ympäristööni ja sen ihmisiin. Tiedän kuitenkin, ettei johtajana voi toimia vain, koska tykkää vallasta tai johtajana olemisesta.

OLEN yrittänyt kehittyä esimerkiksi ongelmanratkaisemisessa ja erilaisissa vuorovaikutuksen keinoissa. Koen osaavani hallita pieniä ihmisryhmiä ja uskon myös tulevaisuuden koulutukseni kehittävän minua siinä, sehän sen tehtävä juuri onkin.

MONIMUOTOISUUDEN kasvaessa ja uusien innovaatioiden kehityttyä työelämä vaatii varmasti mukautumista ja nopeaa asioiden omaksumista. Usko itseeni, halu oppia, ja avoin mielialani johtaa minua menestymiseen sillä työkentällä. En vielä osaa kaikkea, mutta voin osata vaikka mitä. Ajatukseni onkin, että kaikki lähtee minusta itsestäni.

UNELMOIN

VAIKKA olen aika jalat maassa -tyyppinen ihminen, jaksan silti unelmoida tulevaisuudestani. Sen suhteen olen vielä hieman epävarma enkä tiedä, mitä minusta tulee isona, mutta odotan tulevaisuutta avoimin mielin.

OLEN myös hyvin avarakatseinen elämälle; en ole suunnitellut elämää varten vedenpitäviä suunnitelmia, vaan ajaudun sinne, mikä tuntuu mieluisalta.

“Kuljen omia polkujani ja seuraan unelmiani. “

LOPUKSI

Lukiolaisten kerronta ja kuvaukset omasta elämänkulussa rakentuvasta toimijuudestaan, moninaisesta osaamisestaan ja identiteetistään sekä urasuunnitelmistaan ja tulevaisuuden haaveistaan luovat kuvaa tämän päivän eteläsavolaisesta nuoruudesta ja lukiolaisen elämästä, sen haasteista, toiveista ja mahdollisuuksista. Kirjan tekstit ja kuvat antavat vastauksen kysymykseen, mitä on eteläsavolaisen lukiolaisen mahti. Lukiolaisten äänenpainot ilmentävät vahvaa orientoitumista elämässä, tavoitteellisuutta ja pyrkimistä valittuja päämääriä kohti, sisukasta työntekoa ja uskoa omiin vahvuuksiin.

Päätäväisyyden, sinnikkyuden ja selvien suuntimien ohella mahti on myös kykyä sopeutua muuttuviin tilanteisiin, resilienssiä, kykyä ottaa elämä vastaan sellaisena kuin se on, silloinkin, kun selkeitä tienviittoja ei näy. Postmodernissa yhteiskunnassa elämää leimaava epävarmuus, elämänurien katkoksellisuus ja poikkeamat luovat utuisen kentän varmojen suunnanottojen keskelle. Yhteiskunnan muutoksen eetos edellyttääkin uteliaisuuden säilyttämistä ja valmiutta etsiä uusia uria sekä astua kohti, kun on aika. Tärkeää on luottaa elämään. Se kantaa.

Pärjäämisen eetoksen ja vahvuuden mahtisanojen rinnalla kirjan kuvat kertovat myös toista tarinaa lukiolaisen suhteesta itseensä, elämään ja tulevaan. Lukemattomien mahdollisuuksien rinnalla omat, toisten ja yhteiskunnan odotukset painavat taakkaa hartioille: olenko kyllin hyvä, jaksanko, osaanko? **Silloin mahti on myös armollisuuden taitamista: minä riitän.**

Kasvun paikkoja voi aina tunnistaa, mutta itseään on paikallaan palkita pienemmästäkin. Minuuttinuudeliin keittäminen 56 sekunnissa ja takaperin puhumisen taito lukeutuvat

täysin relevantteihin tulevaisuuden valtteihin. Esimerkit kuvaavat oivallisesti lukiolaisen sosiologista mielikuvitusta (C. Wright Mills 1959; vrt. Peavy, 2000, 37.) eli kykyä tarkastella asioita luovalla ja ennakkoluulottomalla tavalla, nähdä asiayhteyksiä, oivaltaa ja assosioida. Tällainen nurinkurin-ajattelu voi antaa nuorelle psyykkistä tilaa reflektoinnille ja toimijuudelle tässä paljon puhutussa uuden normaalin -ajassa. Olennaista on osata laittaa asiat myös mittasuhteisiinsa. Elämä on juuri niin suurta ja vakavaa, että se on välillä kopattava kouraan huumorin ja elämänilon mahdollilla.

Tulevaisuus on oman elämän ruoriin tarttumista: unelmien ja haaveiden muotoilua suunnitelmiksi ja tavoitteiksi. Kuten todettua, yksilön urapolku rakentuu kuitenkin alati vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Sosiaaliset kontekstit, merkitykselliset toiset ja eri elämäntilanteissa saatu opastus eivät jää vaille merkitystä. Yksilölliset ratkaisut edellyttävät ohjausta ja tukea. Tarvitaan karttoja ja merimerkkejä, majakoita ja luotsejakin, jotta omille reiteille löytyy alkupiste.

Lopulta niin osaamisen kuin elämän avaimet saa omiin käsiin. Elämä on edessä, kaikki on vielä avoinna.

OSAAAN!

*“Nyt kun olen kirjoittanut tämän,
huomaan että on moniakin asioita mitä osaan!”*

TYÖRYHMÄ

Ikonen Piia-Elina, TtM, opettaja ja opinto-ohjaaja. Työskentelee ohjauksen kehittämissuhteissa Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa Nuorisalan tutkimus- ja kehittämissuhteissa Juveniassa sekä Opetuksen hallinto- ja kehittämissuhteissa.

Murtonen Sari, TM, opettaja, tohtoriopiskelija. Työskentelee kehittämissuhteissa lukutaitojen parissa Mikkelin seutukirjastossa ja Kansallisessa audiovisuaalisessa instituutissa.

Kaija Katriina (graafinen suunnittelu, taitto) TaM, kuvataideopettaja, kuvittaja. Työskentelee Savonlinnan Taidelukiossa mediailmaisun vastuupettajana.

Savonlinnan Taidelukion 1 vsk. Mediailmaisun opiskelijat (kuvitus):

Senni Hassinen, Ella Naapuri, Saana Pulkkinen, Nea Reponen, Veikka Tammissuo, Sara Taskila, Aada Toropainen, Niko Vuorela, Anni Väkeväinen, Vili Väkeväinen.

KIRJALLISUUS

Bamberg, M. 2004. Considering counter narratives. Teoksessa Bamberg, M. & Andrews, M. (eds) *Considering counter narratives: Narrating, resisting, making sense*. Amsterdam: John Benjamins, 351—371.

Bruner, 1986 artikkelissa Helander, J. & Seinä, S. 2005 Mielen malleista ohjaustodellisuuteen – ohjausteoriasta opinto-ohjaajakoulutuksessa. Julkaisussa: Lerkkanen, J. (toim.) *Opinto-ohjauksen tarkoitus*. Opinto-ohjaajakoulutuksen 20-vuotisjulkaisu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 13-18. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/33910/JAMKJULKAISUJA512005_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y. [Viitattu: 1.8.2020]

Crossley, N. 2011. *Towards relational sociology*. London/New York: Routledge.

Haikola, L. & Myllyniemi, S. (toim.) 2019. Hyvää työtä! Nuorisobarometri 2019. Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto ja Opetus- ja kulttuuriministeriö. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja. Saatavissa: <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2020/06/nuorisobarometri2019-netti.pdf> [Viitattu: 3.5.2020]

Hänninen, V. 1999. *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.

Ikonen, P-E & Tuuva-Hongisto, S. 2019. Uramukautuvuus itäsuomalaisten nuorten työuraodotuksena ja huolena. Työryhmäsitys Nuorisotutkimuspäivillä 2019. Abstrakti saatavilla: <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/alueellisuus-ja-asuinpaikka-nuorten-elamaeae-muovaavina-olosuhteina#6> [Viitattu: 4.5.2020]

Johansson, A. 2005. Narrativ teori och metod: med livsberätteslen i fokus. Lund: Studenlitteratur AB.

Jokinen, L. 2019. Osaamisidentiteetin rakennusympäristönä. Sivustolla: OSATA – Osaamispolkuja tulevaisuuteen – hanke. Saatavissa: <https://osata.fi/osaamisidentiteetti-muodostuu-ihmisten-yhteisossa-sosiaalinen-verkosto-osaamisidentiteetin-rakennusymparistona/> [Viitattu: 8.10.2020]

Katse korkealle. Näkökulmia lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyöhön. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:6. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161375/OKM_6_2019_Lukiot%20ja%20korkeakoulut.pdf?sequence=4 [Viitattu: 1.6.2020]

Kattelus, R. (2002). Uran monet ulottuvuudet. Teoksessa Kattelus, R., Tammeaid, M. & Jokinen, T. (toim.). Uraopas omasta urastaan kiinnostuneille. Helsinki: Primacarrera-instituutti, 20-46.

Kohler Riessman, C. 2008. Narrative methods for the human sciences. Los Angeles: SAGE Publications.

Koskela, S., Hänninen, P., Mäkinen, S. & Sesay, A. 2020. Uratarinat ohjauksen tukena. Verkkojulkaisussa: Elinikäisen ohjauksen verkkolehti. JAMK ammatillinen opettaja-korkeakoulu (toim.) Saatavissa: <https://verkkolehdet.jamk.fi/elo/2020/08/17/uratarinat-ohjauksen-tukena/> [Viitattu: 20.8.2020]

Lukiolaki. 10.8.2018/714. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180714> [Viitattu: 1.8.2020]

Mills, C. W. (1916 – 1962). Sosiologinen mielikuvitus. Painos 2015. Kääntäjät Karisto Antti, Konttinen Esa, Takala Pentti, Suoranta Juha. Helsinki: Gaudeamus.

Mäkinen, S. 2015. Näköaloja toimijuuteen nuoruuden siirtymissä ja suunnanotoissa. Teoksessa Kauppila, P-A, Silvonen, J. & Vanhalakka-Ruoho, M. (toim.) Toimijuus, ohjaus ja elämänkulku. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, 103-128. Saatavissa: https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1747-8/urn_isbn_978-952-61-1747-8.pdf [Viitattu: 1.8.2020]

Opetushallitus. 2020. Opinto-ohjaus lukiossa. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opinto-ohjaus-lukiossa> [Viitattu: 7.6.2020]

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2020. Lukiokoulutuksen tavoitteet. Saatavissa: <https://minedu.fi/lukiokoulutuksen-tavoitteet> [Viitattu: 7.6.2020]

Osaaminen 2035. Osaamisen ennakkointifoorumi. 2019. Osaamisen ensimmäisiä arviointituloksia. Opetushallituksen julkaisu. Saatavissa: https://skol.teknologiateollisuus.fi/sites/skol/files/oeff_196130_osaaminen_2035.pdf [Viitattu: 16.6.2020]

Pasanen, Heikki. 2007. Ohjaava koulutus merkitysten kenttänä identiteetin muutos ja moniulotteisuus ammatillisessa rehabilitaatiossa. Joensuun. Kasvatustieteellisiä julkaisuja n:o 121. Saatavissa: https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-458-938-3/urn_isbn_978-952-458-938-3.pdf [Viitattu: 1.8.2020]

Pasanen, H. & Vanhalakka-Ruoho, M. 2009. Ohjaustyö ja osallisuus: sisäistettyjä siteitä vai kasvavaa kontrollia. Julkaisussa: Frilander, K. & Vanhalakka-Ruoho, M. (toim.) 2009. Yhteisöllisyys liikkeessä. Aikuiskasvatuksen 48. vuosikirja. Julkaisijat: Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen tutkimusseura. Jyväskylä: Gummeruksen kirjapaino, 315-318.

Peavy. R.V. 2000. Ammatinvalinnan ja urasuunnittelun ohjaus postmodernina aikana. Teoksessa ohjaustutkimus. Pasanen, H., Spangar T. & Onnismaa, J. (toim.) Jyväskylä: PS-kustannus 2000.

Penttinen, L. 2020. Ura- ja työllistymisvalmiuksien tukeminen opintopolulla- luentomateriaalit. Zoomi - sujuvien siirtymien kansallinen koordinointi –hanke, Opetushallitus ja Suomen ammatillisen koulutuksen kulttuuri- ja urheiluliitto Saku ry, verkostotapaaminen 12.6.2020.

Penttinen, L. & Kärkkäinen, T. 2020. Tietoisien reflektion tukeminen ura- ja työllistymisvalmiuksien perustana. Opetushallituksen Zoomi –hankkeen blogi 17.06.2020. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/blogi/tietoisien-reflektion-tukeminen-ura-ja-tyollistymisvalmiuksien-perustana>. [Viitattu: 1.8.2020]

Raudasoja, A. & Heino, S. (toim.) 2019. Siksak-elämän uraohjausta. Hämeen ammatikorkeakoulu. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/227465/HAMK_Raudasoja_Heino_toim_Siksak-el%c3%a4m%c3%a4n%20uraohjausta.pdf?sequence=2&isAllowed=y [Viitattu: 6.5.2020]

Salmela-Aro, K. & Upadyy, K. (2020): School engagement and burnout profiles during high school –The role of socio-emotional skills. *European Journal of Developmental Psychology*, 1-22.

Savickas, M. 1997, 2012. Julkaisussa Koskela, S., Hänninen, P., Mäkinen, S. & Sesay, A. 2020. Uratarinat ohjauksen tukena. Verkkojulkaisussa: Elinikäisen ohjauksen verkkolehti. JAMK ammatillinen opettajakorkeakoulu (toim.) Saatavissa: <https://verkkolehdet.jamk.fi/elo/2020/08/17/uratarinat-ohjauksen-tukena/> [Viitattu: 20.8.2020]

Shanahan, M. J. & Elder, G.H.Jr. 2002. History, Agency, and the Life Course. In L. J. Crockett (ed.), *Agency, Motivation, and the Life Course*. Nebraska Symposium on Motivation Vol. 48. Lincoln, NE: University of Nebraska Press, 145–185.

Suomen kielen perussanakirja. 2. osa, L—R. 1992. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Tenhunen, L. & Väisänen, K. 2016. Kohti tuntematonta. Julkaisussa Komonen, P. (toim.) Sekava nuoruus. Taloudellinen tiedotustoimisto TAT. Forssan Kirjapaino Oy. Saatavissa: https://www.tat.fi/wp-content/uploads/2017/01/TAT_sekava_nuoruus_pamfletti.pdf [Viitattu: 13.5.2020]

Timonen, E., Silvonen, J. & Vanhalakka-Ruoho, M. 2016. Nuorten uramuuntuvuus toisen asteen opintojen alussa. Julkaisussa: *Psykologia* 51(3), 191-208.

Toiviainen, S. 2018. Sopeutumista, sitkeyttä ja selviytymistä. Nuorten relationaalinen toimijuus siirtymissä marginaalista kohti valtavirtoja. Väitöskirjassa: Toivainen, Sanna (2019) Suhteisia elämänpolkuja –yksilöiden elämänhallintaa. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 217. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry.

Tomlinson, M., McCafferty, H., Fuge, H., & Wood, K. 2017. Resources and Readiness: the graduate capital perspective as a new approach to graduate employability. *Journal of the National Institute for Career Education and Counselling*, 38 (1), 28–35. Saatavissa: https://eprints.soton.ac.uk/410997/1/4_tomlinson_mccafferty_fuge_wood.pdf [Viitattu: 30.7.2020]

Tomlinson, M. 2017. Forms of Graduate Capital and their Relationship to Graduate Employability. Julkaisussa: *Education + Training*. Saatavissa: file:///C:/Users/hpiik01/Desktop/Logoja/PDF_Proof%20Tomlinson%202017.pdf [Viitattu: 30.7.2020]

Vanhalakka-Ruoho, M. 2014. Toimijuus elämänkulussa - ohjaustyön perusta? Julkaisussa: *Aikuiskasvatus*. 34(3), 192-201. Saatavissa: <https://journal.fi/aikuiskasvatus/article/view/94099/52777> [Viitattu: 6.6.2020]

Vanhalakka-Ruoho, M. 2015. Toimijuus ja suunnanotto elämässä. Teoksessa *Toimijuus, ohjaus ja elämänkulku*. Toim. Kauppila, P-A, Silvonen, J. & Vanhalakka-Ruoho, M. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. 39-54. Saatavissa: https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1747-8/urn_isbn_978-952-61-1747-8.pdf

Vieno A., Helander J. & Saari, J. 2017. Osaamisperusteisuudesta osaamisidentiteettiin. Verkkojulkaisussa: Ammatillinen osaaminen ja opetus / Esittelyssä / Journal / 29/12/2017. Saatavissa: <https://unlimited.hamk.fi/amatillinen-osaaminen-ja-opetus/osaamisperusteisuudesta-osaamisidentiteettiin/#.XtoMbrpuI2w> [Viitattu: 30.7.2020]

Vuorinen, R. & Virolainen, M. 2017. Opinto- ja HOPS-ohjauksesta ura-suunnittelutaitojen vahvistamiseen ja ohjauspalveluiden laadun arviointiin. Julkaisussa: Ammattikasvatuksen aikakauskirja 19 (2), 4–19. Saatavissa: <https://journal.fi/akakk/article/view/84785/43855> [Viitattu: 1.8.2020]

MAHTI

Sanat ja kuvat Etelä-Savon lukiolaisen osaamisidentiteetistä

MIKKELI

Mikkelin
seutukirjasto